

Vlaams
Parlement

ingediend op **34** (2019-2020) – Nr. 1
13 maart 2020 (2019-2020)

Ontwerp van Vlaams Hervormingsprogramma

2020

ONTWERP VLAAMS HERVORMINGSPROGRAMMA 2020

VERSIE 13 MAART 2020

VOORWOORD

Het voorliggende *Vlaamse Hervormingsprogramma (VHP) 2020* is het tiende op rij dat Vlaanderen opmaakt en het eerste dat door deze Vlaamse Regering wordt voorgelegd. In dit VHP geeft Vlaanderen een maatgericht antwoord op de landenspecifieke aanbevelingen 2019-2020 en de Europa 2020-doelstellingen. In dit VHP wordt extra aandacht besteed aan (digitale) vaardigheden, levenslang leren en de digitale transitie, een thema dat in het lopende Europees Semester (ES) een belangrijke plaats inneemt. Rekening houdende met de stijgende impact van en nieuwe ontwikkelingen in het ES moet het VHP er meer dan ooit voor zorgen dat de Europese Commissie (EC) een uitstekend beeld krijgt van de maatregelen die Vlaanderen in het kader van het ES neemt.

Het is de uitdrukkelijke ambitie van deze Vlaamse Regering om ervoor te zorgen dat Vlaanderen een onbetwiste referentie wordt in het Europa van de jaren twintig. Zowel economisch als maatschappelijk richt Vlaanderen de blik naar het noorden en meet het zich met samenlevingen als Nederland en Scandinavië. Zoals opgenomen in het Vlaams Regeerakkoord 2019-2024, zal deze regering inzetten op : excellent onderwijs, een sterke innovatieve economie en arbeidsmarkt, een warm en zorgzaam Vlaanderen, een inclusieve samenleving, een slanke overheid met een gezonde begroting , op omgeving, klimaat, energie en ten slotte op mobiliteit. De Vlaamse Regering legt de lat hoog in alle domeinen van de samenleving, wat ook blijkt uit een aantal streefcijfers die ze naar voren schuift. Zo zal deze Vlaamse Regering alles op alles zetten om 120.000 extra mensen aan het werk te krijgen en Vlaanderen zo op weg te zetten naar een werkzaamheidsgraad van 80%. Deze regering wil Vlaanderen laten doorstoten tot de top 5 van innovatieve kennisregio's in Europa, zoals gedefinieerd in de Regional Innovation Scoreboard van de EU (RIS). Deze ambitie is de centrale toetssteen van ons innovatiebeleid; het bereiken van de 3% norm voor de gezamenlijke (overheid en ondernemingen) O&O-investeringen in Vlaanderen moet hiertoe bijdragen. Deze Vlaamse Regering is bovendien meer dan ooit een echte investeringsregering waarbij voor deze regeerperiode een extra bedrag van €1,65 miljard voor investeringen wordt uitgetrokken. Naast deze investeringen zorgt de Vlaamse Regering ook voor het versterken van de financiële armslag en investeringsruimte van de lokale besturen en over de periode 2020-2024 gaat het cumulatief om een injectie van €1,4 miljard. De gezonde Vlaamse overheidsfinanciën worden daarbij niet uit het oog worden verloren: en wordt vanaf 2021 naar een begroting in evenwicht gestreefd.

De Vlaamse Regering is zelfbewust en zal voluit blijven investeren in een ambitieus en coherent internationaal beleid. De diensten van de EC kunnen, zoals steeds, rekenen op een actieve Vlaamse betrokkenheid en inbreng in het kader van het ES. Deze actieve Vlaamse inbreng in het ES-proces zorgde ervoor dat Vlaamse beleidsmaatregelen en data doorheen de jaren heen steeds zichtbaarder werden in (analyse)documenten van de EC, waaronder het Landverslag. De uitstekende samenwerking met de European Semester Officers, waarbij o.a. hun actieve en gewaardeerde inbreng bij de bespreking van het ontwerp van VHP in het Vlaams Parlement een schoolvoorbeeld is, vormde daarbij een belangrijke hefboom. Zoals uit dit VHP duidelijk blijkt speelt Vlaanderen ook in op het steunprogramma voor structurele hervormingen van de EC.

Niettegenstaande de uitstekende semestersamenwerking met de EC, blijft de Vlaamse Regering er bij de EC uitdrukkelijk op aandringen om ook *regiospecifieke aanbevelingen* te ontvangen. Dit sluitstuk moet ervoor zorgen dat de Vlaamse Regering nog maatgericht met deze aanbevelingen en analyses aan de slag kan en daardoor het draagvlak op politiek en maatschappelijk niveau van het ES in Vlaanderen nog verder kan worden verhoogd.

Jan Jambon

Minister-president van de Vlaamse Regering

INHOUDSTAFEL

Voorwoord.....	4
Managementsamenvatting	6
Deel 1. Macro-economische ontwikkelingen in het Vlaams Gewest.....	9
Deel 2. Maatregelen inzake de grote economische uitdagingen.....	12
2.0. Het Landverslag 2020.....	12
2.1. Landenspecifieke aanbeveling 1.....	12
2.2. Landenspecifieke aanbeveling 2.....	15
2.3. Landenspecifieke aanbeveling 3.....	21
2.4. Landenspecifieke aanbeveling 4.....	30
2.5. Inspelen op investeringsuitdagingen.....	31
DEEL 3. Vooruitgang inzake de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen en de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's)	38
3.0. Inleidend.....	38
3.1. Werkzaamheid.....	38
3.2. Onderwijs.....	39
3.3. Onderzoek en ontwikkeling (O&O).....	40
3.4. Klimaat en energie.....	40
3.5. Armoede en sociale uitsluiting.....	43
3.6. Vlaams Sociaal scorebord.....	45
3.7. Duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's).....	46
DEEL 4. GEBRUIK VAN DE STRUCTUURFONDSEN.....	48
Deel 5. Institutionele vraagstukken en participatie van belanghebbenden	49
5.1. Versterken van het draagvlak.....	49
5.2. Betrokkenheid Vlaams Parlement.....	49
5.3. Betrokkenheid sociale partners.....	49
5.4. Betrokkenheid (boven)lokale besturen en stakeholders.....	49
5.5. VHP in Federaal en Europees perspectief.....	52
Glossarium	53

MANAGEMENTSAMENVATTING

Het Vlaams hervormingsprogramma (VHP) is het antwoord van de Vlaamse Regering op de uitdagingen die zich in het kader van het Europees Semester (ES) stellen. Met een eigen hervormingsprogramma neemt Vlaanderen het nodige eigenaarschap op. Het VHP vormt de basis voor de Vlaamse inbreng in het nationaal hervormingsprogramma (NHP) en wordt ook aan de Europese instellingen bezorgd. Het VHP 2020 is opgebouwd uit 5 delen.

DEEL 1 bevat de belangrijkste macro-economische ontwikkelingen in het Vlaams Gewest. Heel veel indicatoren staan op groen. In 2018 lag de economische groei in Vlaanderen hoger dan in de andere gewesten en België. Ook de groeivoorzichten van 2019 en 2020 zijn beter voor Vlaanderen. Met een werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) van 74,6% in 2018 en recent 75,2% (gemiddelde vierde kwartaal 2018 tot en met derde kwartaal 2019) boekt Vlaanderen opnieuw forse winst. De werkloosheidsgraad (15-64 jaar) bedroeg in 2018 3,5%, het laagste niveau ooit. Met een investeringsratio van 25,9% in 2019 situeert Vlaanderen zich in de Europese top en de Vlaamse goederenuitvoer boekte in 2018 met 328 miljard euro een nieuw record (een stijging met 3,45% t.o.v. 2017)

DEEL 2 bevat de Vlaamse maatregelen in het kader van de grote economische uitdagingen (de vier LSA's en de investeringsuitdagingen) en vormt opnieuw het zwaartepunt van het VHP.

Inzake **LSA 1 (overheidsfinanciën)**, streeft de Vlaamse Regering naar een evenwicht vanaf 2021 en levert ze ook inspanningen voor schuldreductie. Door het doorvoeren van hervormingen en een gezond budgettair beleid, wordt bijkomende ruimte voor extra investeringen voorzien.

Wat **LSA 2 (arbeidsmarkt en onderwijs/vorming)** betreft, wil de Vlaamse Regering een bijdrage leveren aan het bereiken van een werkzaamheidsgraad van 80% tegen het einde van de legislatuur, concreet door 120.000 mensen extra aan de slag te krijgen. Dat vergt een rist aan activerende maatregelen. De Vlaamse Jobbonus en maatregelen voor de activering van niet-beroepsactieven, de re-integratie van langdurig zieken en nieuwkomers moeten hiertoe bijdragen. Er wordt ook ingezet op begeleiding op maat voor kwetsbare groepen, waarin belangrijke maatregelen als het sneller screenen van werkzoekenden en een nieuw systeem van gemeenschapsdienst kunnen worden vermeld. De Vlaamse Regering wil een leercultuur stimuleren in Vlaanderen door o.a. het oprichten van een platform levenslang leren (LLL). Belangrijke nieuwe onderwijsvormingen moeten de kwaliteit en de inclusiviteit van het Vlaams onderwijs- en opleidingssysteem garanderen. De Vlaamse Regering wil voldoende, sterke en gemotiveerde leraren en daarom wordt verder werk gemaakt van de hervorming van de lerarenopleiding, de uitrol van de verschillende CAO's voor het onderwijspersoneel en van een kwaliteitsvolle aanvangsbegeleiding voor startende leraren. Ook de modernisering van het secundair onderwijs, de hervorming van het curriculum met de implementatie van nieuwe eindtermen, de aandacht voor de Nederlandse taal en de invoering van gestandaardiseerde, genormeerde en netoverstijgende toetsen, zullen de kwaliteit van het Vlaamse onderwijs positief beïnvloeden. Om het Vlaamse onderwijs meer inclusief te maken, wordt het bestaande M-decreet vervangen door een nieuw ondersteunings- en begeleidingsdecreet. Hierin zal ook aandacht gegeven worden aan hoogbegaafde leerlingen. Ook de begeleiding voor zieke kinderen wordt geoptimaliseerd zodat ook voor hen een kwalitatieve onderwijsloopbaan gegarandeerd wordt. De aanvang van de leerplicht wordt vanaf 1/09/2020 met 1 jaar verlaagd tot 5 jaar, wat zal zorgen voor een hogere participatie aan het kleuteronderwijs. Een versterkte besteding van SES-middelen en -instrumenten zorgt er tot slot voor dat deze middelen meer terechtkomen bij de leerlingen waarvoor deze zijn bedoeld.

Wat **LSA 3 (investerings in onderzoek en innovatie, digitalisering, energietransitie en mobiliteit)** betreft, zet de Vlaamse Regering verder in op bijkomende budgetten voor O&O en stelde ze de beleidsplannen Artificiële Intelligentie en Cybersecurity vast. De Vlaamse Regering zet breed in op de digitalisering van de samenleving via o.a. het investeringsprogramma Vlaanderen Radicaal Digitaal. Om de toekomstige mobiliteitsuitdagingen efficiënt aan te pakken, wordt voor het jaar 2020 een Geïntegreerd InvesteringsProgramma (GIP) opgemaakt, waarvan de totale investeringen oplopen tot €1,854 miljard, verdeeld over de verschillende modi. Naast de nodige investeringen in de weginfrastructuur, zet de Vlaamse Regering concreet in op een verdere afvlakking van de groei van het gemotoriseerde verkeer. Investerings in collectief vervoer, een vraaggericht openbaarvervoernetwerk, fietsinvesteringen en binnenvaart moeten aan een ambitieuze “*modal shift*” bijdragen. De Vlaamse Regering keurde op 9/12/2019 het Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030 (VEKP) definitief goed zodat in die periode verder werk kan gemaakt worden van het verhogen van de energie-efficiëntie, het verhogen van de productie van hernieuwbare energie en het verlagen van de broeikasgasuitstoot. Om hiervoor de nodige investeringen aan te trekken worden verschillende instrumenten voorzien (zoals energiepremies voor REG-investeringen, goedkope of renteloze energieleningen voor afgebakende doelgroepen, groene stroomcertificaten, enz.). Het VEKP bevat ook investeringen in onderzoek en innovatie en in het bijzonder kan hier naar de Vlaamse Moonshot “Vlaanderen CO₂ neutraal” worden verwezen.

Wat **LSA 4 (ondernemerschap)** betreft, zet de Vlaamse Regering in op het verminderen van administratieve lasten en regeldruk. Het Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO) treedt op als centraal aanspreekpunt van de Vlaamse overheid voor ondernemers en beheert een e-loket waarop alle overheidsagentschappen aansluiten die dienstverlening aan ondernemers aanbieden.

In het voorliggende VHP werd opnieuw een **investeringshoofdstuk** opgenomen waarmee op het Landverslag 2020 wordt ingespeeld en duidelijk blijkt dat de Vlaamse Regering een investeringsregering is. De vertaling van deze investeringsambitie is opgenomen in het regeerakkoord en bedraagt €1,65 miljard extra in de periode 2019-2024.

In **DEEL 3** wordt de stand van zaken van de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen en de Vlaamse governance inzake de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) beschreven.

Werkzaamheid. De tewerkstelling bleef de voorbije jaren snel stijgen en in 2018 liep de werkzaamheidsgraad op tot 74,6%, het hoogste cijfer ooit. In de meest recente cijfers (3^e kwartaal 2019) liep de werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) reeds op tot 75,2% en daarmee komt de Vlaamse Europa 2020-doelstelling van 76% binnen handbereik.

Onderwijs. Het aandeel vroegtijdige schoolverlaters in Vlaanderen klopte in 2018 af op 7,3%. Vlaanderen zit ruim onder de Europese doelstelling van 10%. Wat het aandeel van de 30-34 jarigen met een diploma hoger onderwijs betreft, scoort Vlaanderen in 2018 48,2%. Hiermee wordt zowel de Europese doelstelling (40%) als de Vlaamse doelstelling (47,8%) gehaald.

Onderzoek en ontwikkeling (O&O). Vlaanderen blijft extra middelen investeren voor O&O en dit vertaalt zich in een voortdurende toename van de O&O-intensiteit, tot 2,89% (cijfer 2017), wat opnieuw een record inhoudt en de Vlaamse Europa 2020-doelstelling van 3% binnen handbereik brengt.

Wat de Europa 2020-doelstellingen inzake **klimaat en energie** betreft, blijven de uitdagingen voor Vlaanderen groot. Binnen België is de nationale **broeikasgasemissiereductiedoelstelling** verdeeld over de federale overheid en de drie gewesten. Het Vlaams gewest moet t.o.v. 2005 tegen 2020 15,7% besparen en krijgt zodoende voor de periode 2013-2020 een emissieruimte toebedeeld van 352Mt (in CO₂-eq.). Gecumuleerd over de periode 2013-2018 werd 265 Mt van de emissieruimte

gebruikt, wat gecumuleerd binnen de voorziene emissieruimte voor de periode 2013-2018 valt. Het totaal aandeel **hernieuwbare energie** in het bruto finaal energiegebruik is meer dan verdubbeld tussen 2008 en 2018 tot een aandeel van 6,9% in 2018 of een productie van 19.590 GWh. In uitvoering van de richtlijn energie-efficiëntie van 2012 legde België in juni 2013 een indicatieve **energie-efficiëntiedoelstelling** vast voor 2020. De federale overheid en de gewesten engageerden zich samen, maar zonder lastenverdeling, om tegen 2020 18% primaire energie te besparen t.o.v. het BAU-scenario. In het kader van art 7 van de richtlijn energie-efficiëntie moet Vlaanderen een gecumuleerde besparing van 47,75 TWh tegen 2020 bereiken. Op basis van de momenteel gevalideerde cijfers tot 2017 en de prognoses voor de periode 2018-2020 kan momenteel worden uitgegaan van een realisatiegraad van 96% van de doelstelling.

Met 12,9% personen in **armoede of sociale uitsluiting** is Vlaanderen met een tweede plaats bij de beste in EU-verband. De Vlaamse Regering zal uiterlijk op 1/10/2020 het Vlaams Actieplan, Armoedebestrijding 2020 - 2024 goedkeuren. In de loop van 2020 gaan de Vlaamse ministers aan de slag om de doelstellingen en acties op punt te stellen voor deze regeerperiode. De belangrijkste speerpunten zijn onder meer het zorgen voor betere (automatische) rechtentoekenning, goede en laagdrempelige dienstverlening en integrale begeleiding van gezinnen (gezinscoach). Het Groeipakket is een belangrijk instrument in de strijd tegen kinderarmoede.

Dat Vlaanderen het op sociaal vlak in Europees verband uitstekend blijft doen, blijkt trouwens ook uit de goede resultaten op de betrokken indicatoren in het **Vlaams sociaal scorebord**.

Wat de **duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's)** betreft, heeft Vlaanderen een sterke governance uitgebouwd. Op 5/04/2019 heeft de Vlaamse Regering vizier 2030 goedgekeurd, de Vlaamse vertaling van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen.

DEEL 4 gaat in op het gebruik van de structuurfondsen EFRO en ESF.

In uitvoering van **EFRO-Vlaanderen** is 92% (€163 miljoen) van het beschikbare Vlaamse EFRO-budget vastgelegd over 224 projecten. Bij de steun voor innovatie en onderzoek, koolstofarme economie en duurzame stadsontwikkeling ligt de nadruk zeer sterk op investeringen in o.a. infrastructuur, terwijl voor ondernemerschap meer aandacht gaat naar inhoudelijke werking.

In 2019 bereikten **ESF-projecten** circa 87.000 deelnemers. Een kleine 60.000 deelnemers namen deel aan projecten voor begeleiding en opleiding van werkzoekenden i.s.m. de VDAB, aan Werkinlevingsprojecten voor jongeren (WIJ) of aan een van de 80 projecten voor de begeleiding van kwetsbare groepen. In 2019 konden ook ruim 25.000 werknemers dankzij ESF-opleidingsprojecten hun vaardigheden versterken, met focus op digitale-, transversale- en basisvaardigheden. Het ESF-programma is eveneens een van de belangrijke stimulators van werkbaar werk in Vlaanderen. In 2019 werden 13 nieuwe oproepen gerealiseerd en in totaal 249 projecten goedgekeurd. In 2020 blijft ESF volop inzetten op outreaching naar niet-beroepsactieven, activering, sociale inclusie, levenslang leren en werkbaar werk.

De voorbereidingen voor de **toekomstige Vlaamse programma's EFRO en ESF 2021-2027** zijn al geruime tijd aan de gang.

DEEL 5 beschrijft de maatregelen om het draagvlak in Vlaanderen inzake het ES verder te versterken. Door de (boven)lokale besturen en stakeholders werden heel wat goede praktijken die inspelen op de LSA's aangereikt. Het VHP werd verder verrijkt met de inbreng vanuit het Vlaamse Parlement en de Vlaamse sociale partners (via VESOC). Dit alles moet illustreren dat de succesvolle realisatie van het ES een verantwoordelijkheid is van alle overheidsniveaus en stakeholders.

DEEL 1. MACRO-ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN IN HET VLAAMS GEWEST

Het Vlaamse Gewest is met 57,6% van de **bevolking** en met 59,2% van het **bruto binnenlands product** (bbp) (data 2019) het belangrijkste Belgische gewest. Het Vlaamse bbp per inwoner wordt voor 2019 geraamd op €37.600 koopkrachtstandaard (KKS) (bron: Statistiek Vlaanderen, HERMREG 2019). Dat is 18% hoger dan het EU28 gemiddelde of 10% hoger dan dit van de 15 EU-landen vóór de uitbreiding in 2004. Indien gecorrigeerd wordt voor pendelbewegingen tussen Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, wordt het Vlaams bbp per inwoner geschat op 40.1000 KKS in 2019. 26% en 18% hoger dan gemiddeld in de EU28 en EU15.

Overzichtstabel: macro-economische cijfers

	Vlaams Gewest	BHG	Waals Gewest	België	Bron
Economische groei (2018)	1,7	1,0	1,3	1,5	NBB (02/2020)
Verwachte economische groei 2019	1,5	0,8	1,2	1,4 (FPB 02/2020)	FPB, juli 2019 ¹
Verwachte economische groei 2020	1,5	0,9	1,2	1,4 (FPB 02/2020)	
Bbp (2018)	269.886,2	83.986,5	105.694,6	459.819,8	NBB (02/2020)
Werkzaamheidsgraad 20-64j (2018)	74,6%	61,4%	63,7%	69,7%	Eurostat
Werkloosheidsgraad 15jaar + (2018)	3,4%	13,2%	8,4%	5,9%	Eurostat

Drie factoren bepalen het **bbp per inwoner**. (bron: Statistiek Vlaanderen o.b.v. HERMREG en Eurostat). De **arbeidsproductiviteit is voor Vlaanderen het belangrijkste**. De Vlaamse arbeidsproductiviteit komt anno 2019 op €87.400 KKS en is daarmee 28% en 21% hoger dan gemiddeld in de EU28 en EU15. In vergelijking met het jaar 2000 is de voorsprong van de Vlaamse arbeidsproductiviteit t.o.v. de EU28 afgenomen (in 2000: +35%), en weinig gewijzigd t.o.v. de EU15 (in 2000: +19%).

De **bevolking op beroepsactieve leeftijd** bedroeg in 2019 63,4% in Vlaanderen, onder het gemiddelde van de EU18 en EU15 (64,4% en 64,2%).

Economische groei. In 2018 lag de economische groei in Vlaanderen op 1,7%, hoger dan in de andere gewesten (Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG): 1,0% en Wallonië 1,3%) en België (1,5%) (bron: NBB²). Volgens het middellange termijnmodel HERMREG van juli 2019 komt de **reële groei** van de Vlaamse economie in 2019 en 2020 op 1,5%. De recente vooruitzichten van het Federaal Planbureau (FPB) raamde de Belgische reële groei voor 2019 en 2020 op +1,4%³. Het FPB stelt dat net als in 2019 de internationale handelsconflicten dit jaar de groei van de wereldeconomie zouden drukken. Dat vertaalt zich voor België in een verzwakkende uitvoergroei. De particuliere consumptie zou aantrekken in 2020 (+1,8%). De hoge rendabiliteit en capaciteitsbezettingsraad zorgen voor een toename van de investeringen, vooral in 2019 (+3,5%). De overheidsconsumptie schommelt rond 1,4%.

In 2018 **groeide de werkgelegenheid krachtig**. In 2018 steeg volgens het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) de totale werkgelegenheid met 1,7% in het Vlaamse Gewest, tegenover +1,1% in het Waalse en +0,6% in het BHG. De totale, Belgische groei van 65.700 personen was voor 72,1%

¹ https://www.plan.be/uploaded/documents/201907121050420.For_HermReg_2019_11942_N.pdf

² <https://www.nbb.be/doc/dq/n/dq3/histo/nncr1718.pdf>

³ <https://www.plan.be/press/communique-1964-nl-de-belgische-economie-zou-met-1-4-groeien-in-2020>

toe te schrijven aan het Vlaamse Gewest en voor 20,9% aan het Waalse en 6,6% aan het BHG⁴. De groei van de werkgelegenheid kwam op +1,4% in de EU28 in 2018 (Bron: Eurostat, analoge definiëring als INR). De werkgelegenheid zou dit jaar in België met 53 000 personen toenemen⁵; het HERMREG-model raamt een toename van de Vlaamse werkgelegenheid met 38.000 personen of +1,4%. Dat is beter dan in België als geheel (+1,1% in 2019). De zakelijke diensten zijn traditioneel een sterkhouders wat werkgelegenheidsgroei betreft (2019: +2,4%). In de industrie zou er een status quo zijn (+0%).

De laatste keer dat de werkgelegenheid er nog zo sterk op vooruitging, was in 2008 (+1,9% toen). De banencreatie werd de afgelopen paar jaren in de hand gewerkt door de loonmatiging en door de vermindering van de werkgeversbijdragen aan de sociale zekerheid. Verder neemt het arbeidsaanbod toe door de loopbaanverlenging, de activering en begeleiding van werkzoekenden en ten slotte is er het koopkrachtondersteunende gedeelte van de taxshift. De hervormingen werpen dus hun vruchten af. De iets zwakkere werkgelegenheidsgroei die voor 2019 verwacht wordt heeft te maken met de wat lagere economische groei en de dynamiek van de reële loonkosten.

De **werkzaamheidsgraad (20-64 jaar)** (aandeel werkenden woonachtig in Vlaanderen in verhouding tot de bevolking 20-64 jaar) kwam in het Vlaamse Gewest anno 2018 op 74,6%⁶ (bron: Statbel – EAK), hoger dan het Europees gemiddelde van 73,1% en het best presterend gewest. Zowel het Waalse als het BHG doen het minder goed met 63,7% en 61,4%. De werkzaamheidsgraad in de leeftijdsgroep 55-64 jaar liet een opvallende stijging noteren van 34,3% in 2008 naar 52,5% in 2018. De werkzaamheidsgraad van zowel mensen geboren buiten de EU, als personen met een handicap en laaggeschoolden steeg evenzeer. De Vlaamse **werkloosheidsgraad (15-64 jaar)** bereikte in 2018 3,5% (bron: Statbel – EAK), het laagste niveau ooit. De werkloosheidsgraad ligt aanzienlijk hoger in de EU28 (7,8%). De werkloosheidsgraad is anno 2018 duidelijk hoger in het Waalse en het BHG (8,5% en 13,4%).

Zoals het bbp is een maat voor de geproduceerde welvaart, is het **beschikbaar inkomen** een maat voor de verdiende welvaart. Volgens de recente HERMREG vooruitzichten (juli 2019) zou het reële beschikbare inkomen in 2018 met 1,2% gegroeid zijn. In 2019 zou de groei van deze indicator aantrekken tot +2,4% (volgens het FPB vooral als gevolg van de laatste fase van de taxshift en de toename van de brutolonen). In 2020 zal het beschikbaar inkomen naar verwachting toenemen met +1,4%.

De **Investeringsratio** (investeringen inclusief woongebouwen in % van het bbp) bedroeg in het Vlaamse Gewest naar raming 25,9% in 2019 (HERMREG 2019). Deze indicator blijft grosso modo stabiel. Het Vlaamse Gewest behoort tot de top van de EU-landen. Enkel Hongarije (28%) en Tsjechië (26%) doen het even goed of beter.

Vlaanderen is een **innovatiegedreven economie**. Dat vereist een goed opgeleide werkende bevolking en positief hierbij is dat in Vlaanderen in 2018 48,2% van de bevolking van 30-34 jaar een diploma hoger onderwijs had. Innovatieve toepassingen moeten vervolgens geproduceerd worden. In het Vlaamse Gewest was anno 2018 8,8% van de werkende bevolking aan de slag in hoogtechnologische sectoren (bron: bewerking Statistiek Vlaanderen o.b.v. Eurostat). Dat is hoger dan in heel België (7,1%) of de EU28 (7,8%). De O&O bestedingen in het Vlaamse Gewest waren in 2017 goed voor 2,9% van het bbp en gaan daarmee de laatste jaren in stijgende lijn (bron: Eurostat).

⁴ <https://www.nbb.be/doc/dq/n/dq3/histo/nncr1718.pdf>

⁵ <https://www.plan.be/press/communique-1964-nl-de-belgische-economie-zou-met+1+4+groeien-in+2020>

⁶ Als gevolg van een wijziging in de meetmethode vanaf 2017 is voorzichtigheid geboden met een vergelijking met vorige jaren.

De bedrijven waren goed voor 70% van het totaal aan O&O-bestedingen in 2017. Hun aandeel nam over de jaren toe: in 2009 ging het om 66%. België heeft een iets lagere O&O intensiteit (2,7%). Het EU28 gemiddelde is nog lager (2,0%). Octrooien vormen het sluitstuk van het innovatieproces. In 2015 kwam het aantal aangevraagde octrooien per miljoen inwoners op 253 in het Vlaamse Gewest. De octrooi-intensiteit is lager in België of de EU28, maar hoger in de buurlanden Duitsland en Nederland.

De **Vlaamse goederenuitvoer**⁷ boekte in 2018 met €328 miljard een **nieuw record**. In vergelijking met 2017, is dit een stijging van 3,5%. Over de eerste 10 maanden van 2019 daalde de Vlaamse goederenuitvoer met 0,8% t.o.v. de vergelijkbare maanden van 2018. Het jaar 2018 was dan ook een topjaar en in 2019 stak onzekerheid rond handelsconflicten de kop op (China – VS). Het FPB noemt verder ook de sterkere loongroei en de appreciatie van de euro als belemmerende factoren⁸. Binnen België is het Vlaamse Gewest anno 2018 goed voor 83% van de totale Belgische uitvoer. Het Waalse Gewest staat in voor 14% en het Brusselse H. Gewest voor 2%.

Wat de **geografische kant van de Vlaamse export betreft**, blijkt dat het leeuwendeel (71,1%) van de Vlaamse export in 2018 ging naar landen binnen de EU-28, met de buurlanden Duitsland, Nederland, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk en Luxemburg op kop. Dit illustreert duidelijk het belang van de eengemaakte interne markt. Tijdens de eerste 10 maanden van 2019 daalde de Vlaamse export lichtjes naar Nederland en het VK (beide -1,9%) en Duitsland (-0,8%). Naar Frankrijk was er een toename met 0,8%.

Voor de **Vlaamse export naar sector** geldt dat ook in 2018 de chemische en farmaceutische industrie het Vlaamse exportpeloton aanvoerden: met €75,3 miljard aan internationale afzet zijn ze samen goed voor 22,9% van de totaaluitvoer. Chemie en farmaceutica worden op de voet gevolgd door transportmaterieelsector, goed voor een aandeel van 12,6% van de totale Vlaamse jaarexport. De sterkst stijgende industrie was die van de minerale producten, met een groei van €5,2 miljard of +18,1% in 2018.

De **Vlaamse goedereninvoer** steeg in 2018 met 5,6%. Over de eerste 10 maanden van 2019 was er een daling met 1,3%. Van onze buurlanden liep de export terug naar Nederland (-2,4%). Vanuit Duitsland en Frankrijk was er een toename (+1,5% en +0,9%). Opvallend is ook de sterke invoergroei vanuit de VS over de eerste 10 maanden van 2019 (+11,0%), waardoor dit land het derde voornaamste invoerland is (voorbij Frankrijk).

⁷ Analyse exportcijfers 2018 o.b.v. een analyse van Flanders Investment & Trade (FIT) van de in- en uitvoercijfers 2018 van de NBB.

⁸ https://www.plan.be/uploaded/documents/201910090934050.FOR_SHORTTERM1920_11988_N.pdf

DEEL 2. MAATREGELEN INZAKE DE GROTE ECONOMISCHE UITDAGINGEN

2.0. HET LANDVERSLAG 2020

Op 9/07/2019 richtte de Raad vier landenspecifieke aanbevelingen (LSA's)⁹ aan België. Deze hebben betrekking op (1) begrotingsdoelstellingen, (2) arbeidsmarkt en onderwijs, (3) investeringen en (4) ondernemerschap en concurrentie.

Vlaanderen nam opnieuw actief deel aan de 'Fact Finding Mission' (FFM) (25/10/2019) tussen de diensten van de EC en België en verzorgde voor het eerst zelf twee presentaties (inzake onderwijs en investeringen). Vlaanderen maakte opnieuw gebruik van de mogelijkheid om opmerkingen te formuleren op het ontwerp Landverslag (27/01/2020) en stelde vast dat in het definitief landverslag 2020 (26/02/2020) met heel veel Vlaamse amendementen rekening werd gehouden. De Vlaamse Regering stelt bijzonder tevreden vast dat, in vergelijking met de vorige Landverslagen, in het **Landverslag 2020**¹⁰ naar nog meer Vlaamse maatregelen en cijfers wordt verwezen en dat ook regionale verschillen nog sterker in beeld worden gebracht. Deze sterkere zichtbaarheid van Vlaanderen in het Landverslag, toont aan dat de intensieve opvolging door de Vlaamse overheid van het Europees Semester zijn vruchten afwerpt. De Vlaamse Regering is niet akkoord dat de diensten van de EC geen rekening hebben gehouden met het Vlaamse voorstel om additionele regio's te selecteren voor steun uit het Just Transition Fund (JTF). De Vlaamse Regering pleit voor een consequente toepassing van het principe van subsidiariteit bij de verdeling van de middelen uit het Fonds.

De Vlaamse Regering is er ervan overtuigd dat de maatregelen die in dit VHP worden opgenomen, uitvoering geven aan de LSA's 2019-2020 (zie 2.1. t/m 2.4.), investeringsuitdagingen (zie 2.5.) en de Europa 2020-doelstellingen (zie deel 3) en daardoor ook op belangrijke aandachtspunten uit het Landverslag 2020 concreet wordt ingespeeld.

2.1. LANDENSPECIFIEKE AANBEVELING 1

Ervoor zorgen dat het nominale groeipercentage van de netto primaire overheidsuitgaven in 2020 niet boven de 1,6 % uitkomt, hetgeen neerkomt op een jaarlijkse structurele aanpassing van 0,6 % van het bbp. Eventuele meevallers gebruiken om de overheidsschuldquote sneller te verminderen. De hervormingen voortzetten om de budgettaire houdbaarheid van de stelsels voor langdurige zorg en pensioenen te waarborgen, onder meer door de mogelijkheden voor vervroegde uittreding uit de arbeidsmarkt te beperken. De samenstelling en efficiëntie van de publieke uitgaven verbeteren, met name door middel van uitgaventoetsingen, en de coördinatie van het begrotingsbeleid door alle overheidsniveaus verbeteren om ruimte te creëren voor openbare investeringen.

2.1.1. Begrotingsaspecten

De Vlaamse Regering blijft het budgettair orthodox pad bewandelen. Zoals in 2017 en 2018 is ook in 2019 de begroting structureel in evenwicht. De Vlaamse Regering houdt het budgettair tekort in 2020 zo klein mogelijk, en streeft naar een begroting in evenwicht 2021. Deze doelstelling ligt in lijn met het advies van de Hoge raad van Financiën¹¹ en zorgt ervoor dat Vlaanderen haar verantwoordelijkheid neemt in de verwezenlijking van de Belgische middellangetermijndoelstelling van een **structureel evenwicht in 2021**.

2020 is een budgettair moeilijker jaar vermits effecten worden ondervonden van de neergaande economische conjunctuur mede als gevolg van de vertroebelde handelsrelaties. Ook komen in 2020 een aantal maatregelen op kruissnelheid zoals de impact van de federale tax shift, voor een kwart door de regio's gefinancierd, en van de cao's die met de sociale partners in welzijn, onderwijs en de Vlaamse overheid werden afgesloten. Ten slotte wordt een Vlaamse tax shift inzake

⁹ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=OJ:JOC_2019_301_R_0001&from=NL

¹⁰ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european-semester-country-report-belgium_nl.pdf

¹¹ Hoge Raad van Financiën, Begrotingstraject ter voorbereiding van het stabiliteitsprogramma 2019-2022, 28/03/2019, https://www.hogeraadvanfinancien.be/sites/default/files/public/publications/hrf_fin_advies_2019_03.pdf

woonfiscaliteit gerealiseerd. De vermindering van de registratierechten zal onmiddellijk in onze begroting aantikken terwijl de uitdoving van de woonbonus pas voor geleidelijk aan oplopende budgettaire marges zorgt. Daarom zal Vlaanderen in 2020 een geraamd begrotingstekort van € 431 miljoen hebben¹². De kosten gerelateerd aan de Oosterweelverbinding worden buiten beschouwing gelaten door de Vlaamse Regering. Dat project wordt immers algemeen erkend als een eenmalige en hoogst uitzonderlijke investering met een groot economisch belang op lokaal, regionaal, landelijk en euroregionaal niveau. Voor de financiering zal een systeem van gedifferentieerde tol gebruikt worden.

Tabel: de uitgaven voor het Oosterweelproject dat buiten de begrotingsdoelstelling wordt gehouden (in duizend €)

	2020	2021	2022	2023	2024
Bouwkost Oosterweel (incl. rente)	191.897	260.114	390.084	590.151	607.490

Bron: Meerjarenraming 2019-2024 bij begrotingsopmaak 2020, pag. 38, <http://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1499421>

De Vlaamse Regering levert verder ook **inspanningen tot schuldreductie**. Op 1/10/2018 trad het decreet en het besluit van de Vlaamse Regering (BVR) betreffende de optimalisatie van het beheer van de financiële activa van de Vlaamse overheidsentiteiten in werking. Dit decreet en BVR verplichten entiteiten die tot de consolidatiekring behoren en die voldoen aan bepaalde voorwaarden om hun overtollige liquiditeiten te beleggen in de Vlaamse Gemeenschap of een overheidsentiteit met een bepaalde minimum rating. Op deze manier daalt niet enkel de geconsolideerde schuldpositie van die overheidsentiteit maar ook de geconsolideerde schuld als geheel; het INR brengt deze belegde bedragen immers onmiddellijk in mindering van de totale Vlaamse schuld. Dat decreet heeft eind 2018 geleid tot een vermindering van de geconsolideerde schuld met ongeveer € 1.100 miljoen.

Cyclus 2028. Steunprogramma Structurele Hervormingen (SRSP). Met technische assistentie van de Ondersteuningsdienst voor Structurele Hervormingen van de Europese Commissie (SRSS) werd de structurele inbedding van spending reviews in het begrotingsproces voorbereid. Dit zal gebeuren na evaluatie van het pilootproject rond de dienstencheques. Spending reviews leiden tot een efficiëntere samenstelling van de overheidsuitgaven en kunnen budgettaire ruimte creëren die voor nieuwe beleidsimpulsen, bijkomende productieve overheidsinvesteringen of een verlaging van de belastingen ingezet kan worden, met als gevolg een meer groeivriendelijke samenstelling van de begroting.

2.1.2. Investeringsen

Door hervormingen en een gezond budgettair beleid door te voeren creëert de Vlaamse Regering **bijkomende ruimte voor investeringen** in de komende legislatuur. Deze investeringen zijn een prioriteit van de Vlaamse Regering om Vlaanderen voor te bereiden op de snel veranderende wereld. De vertaling van de investeringsambitie van de Vlaamse overheid is opgenomen in het regeerakkoord en bedraagt **€1,65 miljard** in de periode 2019-2024. De Vlaamse Regering zal daarbij vooral investeren in alle vervoersmodi van mobiliteit en openbare werken (MOW), in de bouw van scholen (hoofdzakelijk in het secundair onderwijs) en in de bouw van infrastructuur voor O&O en het hoger onderwijs. Ook investeringen in ziekenhuizen, culturele topinfrastructuur, bovenlokale sport- en topsportinfrastructuur, IT en onroerend erfgoed krijgen de nodig aandacht. Daarnaast blijft de Vlaamse Regering investeren in sociale woningen door het recordniveau van 2019 door te trekken in de komende jaren. De klemtoon van deze investeringen ligt voornamelijk op renovatie en duurzaamheid. Van de totale investeringsenveloppe van €1,65 miljard worden er in 2020 extra investeringen van €100 miljoen vastgelegd door het Vlaams Gewest.

¹² Bij de opmaak van de begroting 2020 werd het saldo t.o.v. de evenwichtsdoelstelling geraamd op € 431 miljoen. Het proces van de begrotingsaanpassing was nog lopende tijdens de redactie en bespreking van voorliggend document.

Naast het Gewest zijn ook de lokale besturen een belangrijke motor om het investeringsritme aan te zwengelen en het groeipotentieel van de Vlaamse economie te verhogen. Naast de investeringen door de Vlaamse Overheid wordt ook de financiële armslag en investeringsruimte van de lokale besturen versterkt via de financiering van de helft van de responsabiliseringsbijdrage voor de pensioenfactuur, via een nieuwe financiële stimulans voor lokale besturen om maximaal open ruimte te vrijwaren én wordt de groeinorm van 3,5% in het gemeentefonds behouden. Daardoor krijgen de lokale besturen bovenop de groei van het gemeentefonds een injectie die oploopt tot meer dan €400 miljoen in 2024 die kan worden aangewend voor lokale noden, dicht bij de burger. Cumulatief over de periode 2020-2024 gaat het om een injectie van €1,4 miljard.

2.1.3. Budgettaire houdbaarheid van de stelsels voor langdurige zorg

Om de begroting structureel in evenwicht te houden dienen de kosten van de vergrijzing en de langdurige zorg onder controle gehouden te worden. Deze uitgaven worden geëvalueerd in het kader van de Vlaamse begrotingsprognoses en de meerjarenraming. Bij elke begrotingsopmaak en -aanpassing worden deze uitgaven dus geëvalueerd om tot een structurele begroting in evenwicht te komen, ook op middellange termijn. Deze strikte budgettaire opvolging betreft de verschillende componenten in de Vlaamse overheidsuitgaven die open end kunnen evolueren op basis van de vergrijzing zoals de cashtegemoetkomingen op basis van zorgzwaarte in de Vlaamse Sociale Bescherming en de mobiliteitshulpmiddelen. Andere budgettaire uitgaven gerelateerd aan vergrijzing zoals de residentiële opvang van ouderen en de gezinszorg zitten in een gereguleerd kader waarin de groeinorm vastgelegd is en dus ook regelgevend kan worden afgedwongen.

Daarnaast zet de Vlaamse Regering in op investeringen in preventie, ambulante zorg en ondersteuning van de thuisomgeving om grotere zorgvragen te vermijden. Er is ook onderzoek opgezet om zorgprognoses te maken, waarin de mogelijke budgettaire effecten van de vergrijzing worden nagegaan zodat het beleid kan ingrijpen om het correcte aanbod te voorzien, maar ook preventief in te grijpen.

SRSP (cyclus 2018). De SRSS geeft technische ondersteuning voor het project m.b.t. de implementatie van de **hervorming van de Geïntegreerde Eerste Lijn 2017-2025** in Vlaanderen om aldus de uitvoering van sommige hervormingskwesties in de eerste lijn te vergemakkelijken. Een evaluatie startte in 2019 over : (i) governance en financieringsmodellen voor eerstelijnszones; (ii) voor nationale en centrale instellingen voor eerstelijnszorg en soortgelijke organisaties; (iii) over veranderingsmanagement en integratie van de eerste lijn - en (iv) de ziekenhuissector. Een finale workshop vond op 9/10/2019 plaats en het rapport wordt nog door de Universiteit van Amsterdam publiek gemaakt.

2.1.4. Arbeidsmarkt

De Vlaamse Regering zet alles op alles om de werkzaamheidsgraad te verhogen tot 80%. Dit vertaalt zich in een doelstelling van 120.000 personen tegen 2024. De Vlaamse Regering en de sociale partners ondertekenden hiertoe op 21/02/2021 een engagementsverklaring (zie 2.2.1.). Om 120.000 extra mensen aan de slag te krijgen, zijn er op jaarbasis 24.000 extra werkenden nodig. Daarbovenop komt er nog een jaarlijkse vervangingsvraag van 13.000 mensen die op pensioen gaan. Er is wel een verwachte groei van 26.000 extra jobs per jaar. Dat betekent concreet dat er deze legislatuur, bovenop de verwachte groei, 11.000 extra werkenden per jaar nodig zijn. Een krappe arbeidsmarkt, een vergrijzende bevolking en structurele werkloosheid onder bepaalde kansengroepen, in combinatie met verslechterende economische voorspellingen, betekenen allemaal dat structurele beleidshervormingen nodig zullen zijn om deze ambitie waar te maken. De Vlaamse Regering zal hiervoor inzetten op het activeren van werkzoekenden en inactieven én werken meer lonend te maken door het verschil met inactiviteit te vergroten via de introductie van een jobbonus. De Jobbonus en de volledige waaier van maatregelen om tot een hogere werkzaamheidsgraad te komen, worden in het volgende hoofdstuk in detail besproken.

2.2. LANDENSPECIFIEKE AANBEVELING 2

De hindernissen om te werken wegnemen en de doeltreffendheid van een actief arbeidsmarktbeleid versterken, met name voor laagopgeleiden, oudere werknemers en mensen met een migratieachtergrond. De prestaties en de inclusiviteit van de onderwijs- en opleidingssystemen verbeteren en de vaardighedenmismatches aanpakken.

2.2.1. Meer mensen aan het werk

De nieuwe Vlaamse Regering (2019-2024) stelde zich de doelstelling om tegen het einde van haar legislatuur 120.000 bijkomende mensen aan het werk te krijgen en op 21/02/2020 ondertekenden de **Vlaamse Regering** en de **sociale partners** hiervoor een **gezamenlijke engagementsverklaring**. Die doelstelling van de **'Strategie 120.000'** wordt beoogd d.m.v. een **driedelige aanpak**: (1) mensen die aan de slag zijn aan de slag houden, (2) de rol van VDAB versterken en (3) vooral mensen aan te trekken die nu niet aan de arbeidsmarkt participeren. Binnen die laatste groep wordt prioriteit gegeven aan **vier categorieën** (1) jongeren die niet in opleiding zitten en geen werk hebben, (2) mensen met een leefloon, (3) mensen met een gezondheidsprobleem en (4) mensen die tijdelijk de arbeidsmarkt hebben verlaten om zorgtaken op te nemen. Om hen te laten participeren is een doorgedreven samenwerking nodig met onder meer het RIZIV, het Agentschap Inburgering & Integratie, Onderwijs en de lokale besturen.

Er zal met de sociale partners worden samengewerkt om drempels in kaart te brengen en tot oplossingen te komen. Het gaat o.a. over toegankelijke en betaalbare kinderopvang en mobiliteit, over financiële drempels, vooral voor lage inkomens en het al dan niet beschikken over een diploma. De sociale partners en de Vlaamse Regering engageren zich tot een structureel overleg. Er zijn tegelijk afspraken gemaakt over een jaarlijkse opvolgings- en monitoringrapport waarbij werkzaamheidsgraad, aantal werkenden, werkloosheid en kwaliteit van de tewerkstelling in kaart worden gebracht. Ook uitgesplitst naar groepen die vandaag al minder structureel participeren op de arbeidsmarkt. Het gaat dan over kortgeschoolden, 55+'ers, werkzoekenden met migratieachtergrond en mensen met een arbeidsbeperking.

Nu de werkloosheid in Vlaanderen historisch laag is, zet de Vlaamse Regering dus extra zeilen bij in de **activering van niet-beroepsactieven**. Het VDAB-aanbod zal gradueel verruimd worden naar deze doelgroep, waarbij in 2020 vooral gefocust wordt op het detecteren en bereiken van niet-beroepsactieven en het in kaart brengen van de meest passende acties.

Ook de **re-integratie van langdurig zieken** wordt een belangrijk speerpunt. Het bestaande samenwerkingsakkoord met het RIZIV en de ziekenfondsen wordt uitgebreid, zodat er meer re-integratietrajecten kunnen worden aangeboden. Er zal ook geëxperimenteerd worden met innovatieve methodieken om de trajecten beter aan te passen aan de noden van de begunstigde. Voor wie ziek wordt, zal reeds 3 maanden na de start van de arbeidsongeschiktheid nagegaan worden of re-integratie mogelijk is.

In de **sociale economie** wordt het aantal plaatsen in collectief maatwerk verhoogd en wordt ook individueel maatwerk uitgewerkt. Hierdoor zullen doelgroepwerknemers ook ondersteund worden in reguliere bedrijven, wat de doorstroom naar regulier werk ten goede komt.

De Vlaamse Regering stelt in haar regeerakkoord dat werk dé sleutel tot integratie en participatie is. Wat **personen met een migratie-achtergrond** betreft, wil de Vlaamse Regering activering stimuleren, door zoveel als mogelijk in contact te komen met inactieven – al dan niet uitkeringsgerechtigd – die omwille van taal-, culturele, huishoudelijke en/of andere redenen zich niet op de arbeidsmarkt begeven. Met het oog op activering en op maatschappelijke integratie worden de drempels die hen er van weerhouden aan het werk te gaan, weggewerkt en dit door het **aanbieden van een realistisch loopbaanperspectief en het zichtbaar maken van hun**

competenties. Via monitoringsprojecten worden anderstalige werkzoekenden gekoppeld aan meer ervaren mentoren en arbeidsmarktcoaches. Er is ook bijzondere aandacht **voor vrouwen met een migratieachtergrond**, een groep van wie de tewerkstellingsgraad laag is. De VDAB werkt hiervoor een aangepaste strategie uit.

Nieuwkomers (met arbeidsperspectief) zullen binnen de twee maanden na hun aankomst ingeschreven worden bij VDAB voor begeleiding naar werk of een bijkomende opleiding. In die begeleiding wordt sterker ingezet op taal, waar mogelijk volledig geïntegreerd in het ganse traject naar werk. Ook in het kader van opleidingen op de werkvloer wordt **taalondersteuning** voor de werkzoekende én de werkgever voorzien. De VDAB begeleidt de nieuwkomer actief op maat naar een job van het gepaste niveau en doet dat in nauwe samenwerking met alle betrokken instanties. Automatische gegevensuitwisseling tussen VDAB en Actiris, de agentschappen Inburgering en Integratie, lokale besturen en onderwijs is hierbij van belang. Om er voor te zorgen dat nieuwkomers sneller op hun niveau inzetbaar zijn op de arbeidsmarkt, wordt de werking van het National Academic Recognition Information Center (NARIC) m.b.t. de **erkenning van buitenlandse diploma's** versterkt.

De Vlaamse overheid zal sterker gaan **samenwerken met lokale besturen**, onder meer voor het bereiken en activeren van leefloners, nieuwkomers, en andere niet-beroepsactieven. Ook met de bemiddelingsdiensten van de **andere gewesten**, Actiris en Le Forem, worden nieuwe samenwerkingsovereenkomsten gesloten in 2020. De samenwerking met grensregio's in Limburg en West-Vlaanderen wordt versterkt, evenals de voortzetting van het beleid rond economische migratie.

Werkloosheids- of inactiviteitsvallen worden bestreden met de **Vlaamse Jobbonus**, een tegemoetkoming die de laagste nettolonen optrekt zonder de loonkosten van werkgevers te verhogen. Deze jobbonus verhoogt de nettolonen van werkenden met een bruto maandloon tot maximaal €1.700 met minstens €50 per maand. Voor hogere lonen daalt de jobbonus gradueel tot nul voor mensen met een bruto maandloon tot €2.500. Deeltijds werkenden ontvangen een jobbonus die evenredig is aan hun tewerkstellingspercentage. De precieze modaliteiten van de jobbonus worden in 2020 bepaald, waarbij maximaal rekening zal worden gehouden met mogelijke neveneffecten.

Binnen de **kinderopvang** zullen de voorrangsregels en hun toepassing geëvalueerd worden en daarbij zorgen voor effectieve voorrang voor kinderen van werkende ouders en ouders die een opleiding volgen in het kader van een traject naar werk.

Sectoren en bedrijven worden ondersteund om een jobtransitie tussen sectoren te vergemakkelijken en proactief te anticiperen op bedrijfsherstructureringen. De Vlaamse Regering zet verder in op extra plaatsen in de sociale economie en op de verbetering van de samenwerking tussen de sociale economie en de reguliere economie.

2.2.2 Begeleiding op maat voor kwetsbare groepen

Vlaanderen gaat nieuw ingeschreven **werkzoekenden sneller screenen** (binnen twee maanden na inschrijving), en binnen drie maanden na inschrijving bindende afspraken maken over hun traject. Met behulp van **artificiële intelligentie** wordt ingeschat hoe groot hun afstand tot werk is. Zo kan VDAB efficiënt ondersteunen waar nodig, zodat het voorgestelde traject maximaal tegemoet komt aan hun noden.

Het **doelgroepenbeleid** werd in 2019 en 2020 bijgestuurd, waarbij de loonkostverlagingen voor laaggeschoolde jongeren en werkzoekende 58-plussers verhoogd werden naar een volledige vrijstelling van werkgeversbijdragen. De doelgroepvermindering voor middengeschoolde jongeren dooft uit, en de verminderingen voor oudere werknemers kennen nu een startleeftijd van 58 jaar

in plaats van 55 jaar. De verminderingsbedragen voor 60-plussers werden verhoogd van €1.150 naar €1.500 per kwartaal. Een nieuwe doelgroepvermindering op basis van de afstand tot de arbeidsmarkt ("op maat") wordt in 2020 uitgewerkt.

Voor langdurig werkzoekenden blijft werkervaring en competentieversterking de prioriteit. De bestaande systemen van 'tijdelijke werkervaring' en 'wijk-werken' worden geëvalueerd, en aangevuld met een nieuw systeem van **gemeenschapsdienst**. Wie ondanks het doorlopen van een passende begeleiding na twee jaar toch geen werk vindt, kan – al dan niet – verplicht ingezet worden in deze gemeenschapsdienst, om vervreemding van de arbeidsmarkt te vermijden en een zeker arbeidsritme aan te houden. Het precieze kader voor deze gemeenschapsdienst wordt in 2020 uitgewerkt.

2.2.3. Een leercultuur stimuleren in Vlaanderen

Vlaanderen is zich bewust van de noodzaak om een levenslange leercultuur te creëren. In 2019 rondde Vlaanderen en de OESO de Vlaamse Skills Strategie af, een uitgebreid rapport met breed gedragen aanbevelingen voor het versterken van vaardigheden en levenslang leren (LLL) in Vlaanderen. De nieuwe Vlaamse Regering is met die aanbevelingen aan de slag gegaan:

- Om meer synergie en gezamenlijke visievorming te stimuleren, wordt een **platform levenslang leren** opgericht met vertegenwoordigers van de beleidsdomeinen Werk, Onderwijs en Economie. Dit moet toelaten om op deze manier het beleid inzake een LLL over de beleidsdomeinen heen te coördineren, digitale instrumenten te ontwikkelen om de vaardigheden van individuen zichtbaarder te maken, het opleidingsaanbod in Vlaanderen transparanter te maken, en individuele leer- en loopbaanrekeningen in te voeren. Ook de financiering van de hogescholen door de Onderwijsbelastingseenheden (OBE's) wordt onder de loep genomen en gefaseerd opgevoerd;
- Na de uitrol van **duaal leren** in het secundair onderwijs (SO), start Vlaanderen met de uitbreiding van dit systeem naar het volwassenenonderwijs, waar veel kortgeschoolden bereikt worden, en het hoger onderwijs (zie 2.2.8);
- De verschillende Vlaamse opleidingsincentives – opleidingsverlof, opleidingscheques en opleidingskrediet – werden recent geharmoniseerd zodat ze maximaal volgens dezelfde regels en principes werken en voor dezelfde opleidingen inzetbaar zijn. Om daarbovenop de toegankelijkheid van opleidingen nog verder te versterken, zal de Vlaamse Regering een **leer- en loopbaanrekening** in het leven roepen, waarin elke burger kan zijn welke opleidingen mogelijk zijn en op welke ondersteuning ze recht hebben;
- De **nieuwe eindtermen** zijn gebaseerd op 16 sleutelcompetenties. Deze kerncompetenties hebben een duidelijk verband met de Europese kerncompetenties voor levenslang leren en de 21e-eeuwse vaardigheden, zoals aanbevolen door de EC en de OESO. Ze dragen bij tot een positieve mentaliteit t.a.v. (levenslang) leren. Bij de uitrol van de nieuwe eindtermen in het SO wordt bijzondere aandacht geschonken aan het samenspel tussen de beroepskwalificaties en eindtermen. Leerlingen uit beroepssecundair onderwijs (bso), en desgevallend technisch secundair onderwijs (tso), komen zo goed voorbereid op de arbeidsmarkt;
- Binnen het volwassenenonderwijs is de lage participatie van laagopgeleiden, werklozen en ouderen een uitdaging. Het huidige leeraanbod is nog onvoldoende gericht op het vergemakkelijken van het combineren van leren, werk en gezinsleven. Vanaf 1/9/2019 biedt het **nieuwe financieringssysteem voor het volwassenenonderwijs** de centra voor basisonderwijs en de centra voor volwasseneneducatie daarom een stabiel financieel kader dat hen aanmoedigt om meer aandacht te besteden aan kwetsbare lerenden.

2.2.4. Maatregelen met een specifieke focus op leerkrachten/het onderwijsberoep

Het onderwijsberoep staat in de gehele EU¹³ voor verschillende belangrijke uitdagingen. Zo zijn er problemen met het vinden van voldoende gekwalificeerde leraren, het aantrekken en behouden van sterke leerlingen in de lerarenopleiding, en het realiseren van innovatie in onderwijs- en leermethoden. De Vlaamse Regering zet daarom in op een versterking van de onderwijsloopbaan met specifieke aandacht voor de professionalisering (CPD, ITE, pedagogische ondersteuning,...) van de leerkrachten. Er zijn elk jaar zo'n 5.000 tot 7000 nieuwe gemotiveerde, gepassioneerde en goed opgeleide leerkrachten nodig in alle onderwijsniveaus. Er zijn een aantal maatregelen genomen om hieraan tegemoet te komen:

- De **hervormde lerarenopleidingen** aan de hogescholen en universiteiten die dit academiejaar (2019-2020) van start zijn gegaan, bieden studenten de mogelijkheid om leraar te worden door middel van een bachelor- of masteropleiding of via een educatieve graduaatsopleiding. Wie kiest voor een universitaire opleiding kan dankzij de nieuwe educatieve masteropleidingen er bij het begin van de studies voor kiezen om leraar te worden. Met aangepaste cursussen tijdens de avond, het weekend en/of d.m.v. afstandsonderwijs, wordt ook een flexibel aanbod geboden voor zij-instromers;
- Door het invoeren van **duaal lesgeven** worden leraren en docenten gestimuleerd om tegelijkertijd les te geven en te werken in een bedrijf. Dit leidt tot een win-win-win-situatie voor scholen, leerlingen en bedrijven: meer beschikbare vakleerkrachten, meer praktijkgerichte lessen en meer interactie tussen onderwijs en arbeidsmarkt;
- In de meest recente **CAO** werden verschillende maatregelen genomen die de werkzekerheid van beginnende leerkrachten versterken en hun loopbaan stabiel maken. Zo komt er vanaf 1/01/2021 een lineaire loonsverhoging en een extra loontrap na 36 jaar anciënniteit;
- Leerkrachten kunnen vanaf 1/09/2019 **sneller een tijdelijke aanstelling van doorlopende duur** (TADD) krijgen (na 400 dagen in plaats van na 600 dagen effectieve prestaties, mits een positieve evaluatie). Daardoor wordt de 'proefperiode' voor startende leraren korter maar intenser. Tijdens deze periode heeft het personeelslid recht op aanvangsbegeleiding (zie verder). Er worden ook meer mogelijkheden tot vaste benoeming gecreëerd. Scholen krijgen vanaf 1/09/2019 structureel meer middelen voor beleidsondersteuning, aanvangsbegeleiding en professionalisering;
- Een personeelslid heeft bij een tijdelijke aanstelling voor een bepaalde periode (TABD) recht op **aanvangsbegeleiding**. Dit zorgt er voor dat nieuwe medewerkers kunnen groeien in hun functie en de competenties die ze tijdens de initiële lerarenopleiding hebben verworven, verder ontwikkelen.

SRSP (cyclus 2020). Om de implementatie van de aanvangsbegeleiding te ondersteunen, doet de Vlaamse overheid een beroep op de steun van de EC via een SRSP-project. Via het project 'Implementing an effective induction system for novice teachers in Flanders' wil Vlaanderen op een evidence-informed manier methodologieën ontwikkelen die scholen helpen om de inductiebegeleiding meer structureel te verankeren in de school. Er wordt verwacht dat deze subsidie in maart 2020 door de EC finaal zal bevestigd worden.

- Planlast blijft een belangrijk topic. Het **verminderen van planlast** is een gedeelde verantwoordelijkheid van de overheid, koepels en het GO!, en directies. Directies worden aangespoord om, in overleg met het schoolteam, maatregelen te nemen om minder verantwoording te vragen. Vanuit de Vlaamse overheid wordt een meldpunt voor planlast, 'Kafka in het onderwijs' opgezet. De onderwijsinspectie krijgt de opdracht om bij een

¹³ Zie de Education and Training Monitor 2019, waarbij leerkrachten en lesgeven centraal staan: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2019-education-and-training-monitor.pdf>

doorlichting de planlast mee te onderzoeken en uitspraken te doen over hoe die kan verminderd worden.

2.2.5. Maatregelen met een focus op het leerplichtonderwijs

De **modernisering van het SO** wordt jaar per jaar uitgerold. Tegelijkertijd maakt de Vlaamse Regering verder werk van de hervorming en actualisering van het onderwijscurriculum. Na de invoering van nieuwe eindtermen in de 1ste graad van het SO, wordt nu werk gemaakt van nieuwe eindtermen voor de 2de en 3de graad van het SO en nadien ook van nieuwe eindtermen voor het basis- en volwassenenonderwijs. Alle studierichtingen van het SO dienen aan te sluiten op ofwel de noden van de arbeidsmarkt, ofwel op de startkwalificaties van het hoger onderwijs, of op beide. Het volledige studieaanbod van het SO wordt samengebracht in **één eenvoudige en uniforme tabel** waardoor ouders en leerlingen zicht krijgen op alle mogelijke leertrajecten. Deze tabel omvat zowel de door de overheid ontwikkelde matrix met de studiedomeinen, finaliteiten¹⁴ en onderwijsvormen (algemeen secundair onderwijs, beroepssecundair onderwijs, kunstsecundair onderwijs, technisch secundair onderwijs) als de basisopties en pakketten van de eerste graad.

De nieuwe Vlaamse regering wil komen tot **gestandaardiseerde, gevalideerde en genormeerde toetsen** die zullen worden afgenomen op 4 momenten in de onderwijsloopbaan van leerlingen. Deze instrumenten dragen bij tot internationale benchmarking en moeten drie zaken meten: de mate dat de leerlingen de eindtermen bereiken, de leerwinst van individuele leerlingen en de leerwinst op schoolniveau. Het doel van deze proeven is niet een rangschikking van scholen op te stellen, wel om de leerwinst te vergroten. Scholen waarvan de leerlingen significant minder leerwinst genereren op deze gevalideerde, gestandaardiseerde en genormeerde proeven, moeten in een vrij te kiezen begeleidingstraject stappen met als doel de kwaliteit van hun onderwijs te verhogen.

Samen met de Vlaamse regering ontwikkelen de onderwijspartners een **model competentieprofiel voor schoolleiders**. Op basis van dit profiel worden mogelijke selectiecriteria en een professionaliserings- en evaluatiebeleid voor schoolleiders uitgetekend. Dit competentieprofiel vormt de basis voor de verdere ontwikkeling van een opleiding voor schoolleiderschap.

Elk schooljaar krijgen scholen middelen voor hun dagelijkse werking. Ze kopen daar materiaal mee, betalen vormingsmomenten voor de leerkrachten en zorgen voor het onderhoud van de school. Vanaf dit schooljaar (2019-2020) krijgen **kleuterscholen in Vlaanderen evenveel werkingsmiddelen als de lagere scholen**. €52 miljoen extra wordt vrijgemaakt om die gelijkschakeling te garanderen. Concreet krijgen scholen voortaan €662 per kleuter in plaats van €477 – een stijging van bijna 40 procent. Maar ook **basisscholen** (gewoon en buitengewoon onderwijs) krijgen vanaf 1/09/2019 jaarlijks voor €20 miljoen extra **administratieve ondersteuning**. Concreet vertaalt zich dat voor heel Vlaanderen in minstens 380 en maximaal bijna 500 voltijdse extra administratieve krachten.

2.2.6. Maatregelen met een focus op inclusiviteit

Het M-decreet wordt vervangen door een **begeleidingsdecreet**, dat als doel heeft om alle leerlingen en hun leerkrachten te ondersteunen en te begeleiden. Iedere leerling krijgt een plaats in het onderwijssysteem die het best aansluit bij wat ze nodig heeft.

¹⁴ Er zijn drie finaliteiten: 1) doorstroom studierichtingen in ASO en sommige TSO of KSO studierichtingen: deze zijn abstract theoretisch en ze bereiden de leerlingen voor op verder studeren in het hoger onderwijs; 2) studierichtingen met een dubbele finaliteit in TSO en KSO: ze bereiden leerlingen zowel voor op het hoger onderwijs als op een rechtstreekse intrede op de arbeidsmarkt; 3) arbeidsmarktgerichte studierichtingen in BSO: deze zijn concreet en praktisch gericht en ze bereiden de leerlingen voor op een rechtstreekse intrede op de arbeidsmarkt.

Vlaanderen heeft oog voor alle leerlingen: voor wie gemiddeld leert, voor wie meer zorgnoden heeft en voor wie heel gemakkelijk leert; ook voor de (uitzonderlijk) **hoogbegaafden**. Leerkrachten leren deze kinderen zo vroeg mogelijk te herkennen en zorgen ervoor dat het onderwijs voor hen voldoende uitdagend blijft. Ook voor deze leerlingen kunnen leerkrachten beroep doen op ondersteuning. De leerlingen krijgen hulpmiddelen waarmee ze het lesaanbod op hun specifieke behoeften te kunnen afstemmen.

Kinderen die ziek en thuisgebonden zijn als gevolg van hun ziekte, krijgen zo snel mogelijk een aangepast aanbod, zodat hun leerrecht, kans op doorstroming en een zo vlot mogelijke onderwijsloopbaan wordt gegarandeerd. Het aanbod van onderwijs voor zieke leerlingen (TOAH, SIO, ziekenhuisschool, DMOB, school en ziek zijn, enz.) wordt geëvalueerd, evenals de samenwerking met de thuishoofschool.

2.2.7. Maatregelen met een focus op gelijkheid (equality)

Vanaf het schooljaar 2020-2021 **verlaagt de leeftijd voor de leerplicht van zes naar vijf jaar**. Niet of onvoldoende deelname aan het voorschools onderwijs is immers een sterke voorspeller van het vroegtijdig verlaten van het onderwijs- en opleidingssysteem op latere leeftijd. Deze maatregel draagt dan ook bij aan het realiseren van een hoger aantal leerlingen dat de school met een kwalificatie SO verlaat.

Het kleuteronderwijs legt de basis voor een voldoende kennis van het Nederlands en zorgt ervoor dat zoveel mogelijk kinderen met gelijke kansen aan hun schoolloopbaan beginnen. Alle vijf- en zesjarigen leggen een **uniforme net- en koepeloverschrijdende gestandaardiseerde taalscreening af**. Op basis van de resultaten van de taalscreening moeten leerlingen die het Nederlands onvoldoende beheersen een actief taalintegratietraject Nederlands volgen. Dat omvat een taalbadklas of een volwaardig alternatief dat tot dezelfde resultaten leidt.

De Vlaamse Regering voorziet **taalintegratietrajecten voor kinderen die een beperkte kennis van de Nederlandse taal hebben**. Een uitstekende kennis van het Nederlands is essentieel: leerlingen die het schools-academisch register van het Nederlands onvoldoende ontwikkelen, hebben meer problemen doorheen hun schoolloopbaan. Nederlands is de sleutel voor sterke onderwijsprestaties, voor een volwaardige integratie, maar ook om tot een goede communicatie in de klas te komen. De **SES-werkingsmiddelen**, toegekend op basis van de socio-economische status van de leerlingen, **worden versterkt**. Kinderen met een moeilijke thuissituatie worden zo gericht ondersteund en verkleinen hun kans op ongekwalificeerde uitstroom. De toegekende middelen kunnen onder andere worden gebruikt voor de organisatie van lessen in het Nederlands, lesmateriaal voor het Nederlands als tweede taal en huiswerkbegeleiding.

Het **hoger onderwijs wordt (nog) toegankelijker**. De opleidingen van het hoger beroepsonderwijs (HBO) behoorden al langer tot het hoger onderwijs, maar vanaf 1/09/2019 worden de graduaatsopleidingen enkel nog door hogescholen ingericht. Hierdoor kunnen graduaatsopleidingen studenten aantrekken die vandaag niet kiezen voor het hoger onderwijs. Dit draagt bij aan de verdere democratisering van het Vlaams hoger onderwijs. De toekomstige graduaatsopleidingen worden gedurende de eerste inrichtingsjaren gefinancierd op basis van een open-end-mechanisme. Op die manier volgt het budget de studentenaantallen. De Vlaamse Regering voorziet vanaf 2019 eveneens jaarlijks €10 miljoen extra investeringsmiddelen voor de hogescholen, zodat ze hun infrastructuur kunnen aanpassen of extra les- en praktijklokalen kunnen voorzien.

2.2.8. Duaal leren

Duaal leren betekent dat jongeren vanaf 15 jaar het leren op de werkplek combineren met het leren op school, het behalen van een professionele of educatieve kwalificatie en het voorbereiden op de arbeidsmarkt. Het is een volwaardig leertraject naast het voltijds SO.

SRSP (cyclus 2019). Om leerkrachten te ondersteunen in het lesgeven in het nieuwe duale systeem ontwikkelde Vlaanderen met steun van de EC in 2019 het SRSP-project 'Dual learning in Flanders: professionalisation of teachers'.

Tijdens het schooljaar 2019-2020 wordt het duaal leren **volledig uitgerold**: vanaf 1/09/2019 bieden in totaal 186 scholen 79 opleidingen aan, waaronder gezondheidszorg, elektromechanische technieken, groen- en tuinbeheer en schilderen. Daarenboven keurde het Vlaams Parlement op 21/11/2018 het decreet goed dat duaal leren mogelijk maakt binnen het Bijzonder Secundair Onderwijs (BuSO). Tot slot wordt het duaal leren uitgebreid naar de opleiding in hogescholen en het volwassenonderwijs. De modaliteiten, mogelijkheden en randvoorwaarden van het duaal leren in het volwassenenonderwijs verkend via 14 pilootprojecten.

Samen met het departement Werk en Sociale Economie, wordt duaal leren ook in het hoger onderwijs uitgerold. Het duale aanbod wordt ook in het SO verder uitgebreid naar meer richtingen met een dubbele finaliteit (doorstroom/arbeidsmarkt), doorstroomstroomfinaliteit tso, en waar mogelijk in de aso-richtingen.

Zij-instromers (bv. werknemers, werkzoekenden) kunnen gebruik maken van duale leertrajecten om op een professionele manier te werken en het maximum uit hun mogelijkheden in het hoger onderwijs te halen. Voor werknemers die de overgang naar een leven lang leren vandaag de dag moeilijk vinden, kan de functionele setting van duaal leren aantrekkelijk zijn. Bovendien brengt duaal leren het onderwijs fysiek naar de ondernemingen, wat de stap naar LLL voor werknemers reduceert.

2.2.8. STEM-actieplan

Om loopbanen in wiskunde, exacte wetenschappen, engineering en techniek te stimuleren, stippeelde de Vlaamse Regering een **STEM-actieplan** uit voor de periode 2012-2020. In het kader van dit actieplan werd de STEM-monitor ontwikkeld. Die levert inzichten aan aangaande evoluties van relevante STEM-indicatoren zoals instroom-, doorstroom- en uitstroomgegevens van leerlingen in STEM-gerelateerde studierichtingen in het SO, cursisten volwassenenonderwijs en studenten hoger onderwijs. De laatste STEM-monitor van juni 2019 (gegevens van het schooljaar 2017-2018) bevestigt dat steeds meer jongeren kiezen voor een opleiding of studie techniek en wetenschappen. STEM groeit in het SO opnieuw in de 2de graad en in de 3de graad. Daar waar in het schooljaar 2010-2011 (refertejaar) nog 53.806 jongeren instroomden in een richting techniek of wetenschappen in de 2de of de 3de graad, ging dit in 2017-2018 over 55.153 leerlingen (plus 1.300 leerlingen). Ook in het hoger onderwijs steeg in vergelijking met het refertejaar het aandeel jongeren dat instroomt in STEM-studierichtingen.

De Vlaamse Regering wil dat kinderen nog vroeger met STEM vertrouwd raken. De Vlaamse overheid zal reeds vanaf de kleuterklas de interesse bij kinderen ontwikkelen door hen zowel binnen- als buitenschools positieve ervaringen met wetenschap en technologie aan te bieden.

Om het draagvlak voor technologie, innovatie en wetenschap bij de Vlaming nog verder te vergroten, werken verschillende beleidsdomeinen (Economie, Wetenschapsbeleid, Innovatie, en Jeugd en Media) aan een **nieuw ambitieus STEM-actieplan 2020-2030**.

2.3. LANDENSPECIFIEKE AANBEVELING 3

Het investeringsgerelateerde economische beleid toespitsen op duurzaam vervoer, met inbegrip van verbetering van de spoorweginfrastructuur, decarbonisatie en energietransitie en onderzoek en innovatie, met name op het gebied van digitalisering, rekening houdend met regionale verschillen. De groeiende mobiliteitsuitdagingen aanpakken door de prikkels te versterken en belemmeringen weg te nemen om de vraag naar en het aanbod van collectief vervoer en vervoer met lage emissies te vergroten.

2.3.1. Onderzoek, innovatie en digitalisering

Vlaanderen investeert aanzienlijk in O&O; het heeft de afgelopen legislaturen continu extra middelen geïnvesteerd in O&O en dit vertaalt zich in een indrukwekkend groeipad qua O&O-intensiteit, tot 2,89% in 2017. Ook de huidige Vlaamse Regering blijft verder investeren in O&O met als doel het realiseren van de 3%-doelstelling en tot de top 5 kennisregio's van Europa te behoren tegen 2024. Ze voorziet hiervoor, tegen einde legislatuur, een verhoging van het jaarlijkse budget met €250 miljoen én €195 miljoen éénmalige investeringen in O&O-infrastructuur.

In 2019 besteedde de Vlaamse overheid een bijkomend (eenmalig) budget van €120 miljoen waarvan €44,47 miljoen aan O&O&I. Voorts werd het jaarlijkse (recurrente) budget verhoogd met €280 miljoen. Twee derde van deze nieuwe recurrente middelen dient om de bestaande kanalen gericht op universiteiten en bedrijven te versterken, waaronder het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (€40 miljoen extra), het Bijzonder Onderzoeksfonds (€35 miljoen extra) en het Industrieel Onderzoeksfonds (€20 miljoen extra). Eén derde van de nieuwe recurrente middelen wordt gebruikt voor nieuwe beleidsinitiatieven. De belangrijkste van deze **nieuwe beleidsinitiatieven** zijn:

- Het **beleidsplan Artificiële Intelligentie (AI)**: de Vlaamse Regering voorziet jaarlijks €32 miljoen om te investeren in strategisch basisonderzoek (€12 miljoen), implementatie in de bedrijven (€15 miljoen) en flankerende maatregelen (vaardigheden, juridische en ethische aspecten, sensibilisering) (€5 miljoen);
- Het **beleidsplan Cybersecurity (CS)**: de Vlaamse Regering voorziet jaarlijks €20 miljoen om te investeren in strategisch basisonderzoek (€8 miljoen), implementatie in de bedrijven (€9 miljoen) en flankerende maatregelen (€3 miljoen);
- De **Moonshot CO₂**: de Vlaamse Regering investeert €20 miljoen per jaar gedurende 20 jaar om innovaties te ondersteunen op het gebied van CO₂-uitstoot, CO₂-captatie en CO₂-hergebruik (zie ook 2.3.3.).

Vlaanderen zet op dit ogenblik breed in op de **digitalisering van de samenleving**, waarbij het Agentschap Informatie Vlaanderen een belangrijke rol opneemt. De Vlaamse overheid wil een data-gedreven overheid worden die state-of-the-art digitale diensten levert aan haar burgers, ondernemingen en organisaties. Een belangrijke manier om de efficiëntie van die diensten te verhogen en de gebruiksvriendelijkheid ervan te verbeteren is door de handhaving van het **"eenmalig opvragen" ("once only") principe**. In plaats van burgers of ondernemingen voortdurend om dezelfde informatie te vragen, worden overheidsinstanties verplicht de gegevens waarover zij al beschikken, opnieuw te gebruiken. Daartoe blijft de Vlaamse overheid investeren in de succesvolle **Kruispuntbank Vlaanderen**, een intelligent platform voor gegevensuitwisseling die toelaat gegevens te hergebruiken die zijn opgeslagen in zgn. **authentieke gegevensbronnen**, betrouwbare bronnen van overheidsgegevens die kunnen worden gebruikt in alle administratieve procedures.

De Vlaamse overheid wil het bestaande netwerk van Vlaamse authentieke gegevensbronnen uitbreiden met meer gegevensbronnen, met name **realtime data** afkomstig van IoT-sensoren in Vlaamse steden (m.b.t. bijv. luchtkwaliteit of verkeersstromen). Door artificiële intelligentie te gebruiken wil de Vlaamse overheid deze gegevens omzetten in **slimme data** die kunnen worden gebruikt om maatschappelijke problemen op het vlak van mobiliteit, gezondheidszorg en veiligheid aan te pakken. Door hierbij de datastandaarden van het **OSLO-programma** (Open Standards for Linking Organisations) te volgen, wil de overheid deze gegevens ook beschikbaar maken voor de particuliere sector zodat deze hiermee innovatieve toepassingen kan ontwikkelen.

De Vlaamse overheid biedt de burgers een portaal site aan, **www.vlaanderen.be**, waar de burger informatie kan vinden, online administratieve procedures kan starten en ondersteuning kan

inroepen. Dit portaal is gebouwd in een web content management systeem, **webplatform**, dat de Vlaamse en lokale administraties toelaat om hun doelgroepen beter te informeren en hen te ondersteunen tijdens hun online transacties. Een essentieel onderdeel van dit webplatform is **Mijn Burgerprofiel**, een online toegangsdeur die kan worden geïntegreerd in websites van Vlaamse of lokale administraties. Mijn Burgerprofiel geeft een overzicht van de gegevens die de overheid over u opslaat, de status van de administratieve dossiers die ze voor u afhandelt, de officiële e-mail die wordt opgeslagen in uw door de overheid verstrekte elektronische brievenbus, ... Hiermee kan de overheid zich houden aan het **“overal welkom” (“no wrong door”) principe**: het maakt niet uit welke overheidswebsite u bezoekt, u hebt altijd toegang tot uw essentiële persoonlijke gegevens en eigen dossiers.

De Vlaamse Regering plant in de komende regeerperiode een **Vlaamse agenda voor digitaal ondernemen en innoveren**. De uitrol van 5G behoort tot haar topprioriteiten. De Vlaamse overheid is begonnen met de ontwikkeling van een digitaal platform, **www.vlaanderenondernemt.be**, waarmee ondernemers hun administratieve dossiers kunnen opstarten vanuit een centraal punt en het verloop van deze dossiers kunnen opvolgen bij de betrokken Vlaamse administraties (zie ook 2.4.2). Bedrijven kunnen nu al subsidies, premies, erkenningen en vergunningen aanvragen bij verschillende overheidsinstanties. Samen implementeren deze twee portaal sites het **“voorrang aan digitaal” (“digital first”) principe**, wat inhoudt dat de belangrijkste overheidstransacties volledig digitaal kunnen worden uitgevoerd.

De Vlaamse overheid heeft in 2015-2017 het **investeringsprogramma Vlaanderen Radicaal Digitaal** gefinancierd en zal een tweede fase van dit investeringsprogramma laten lopen in 2021-2023 (met een budget van €5 miljoen in 2021, €10 miljoen in 2022 en €15 miljoen in 2023). Het doel is om gerichte steun te bieden aan innovatieve digitalisatie projecten binnen de verschillende beleidsdomeinen en op de verschillende niveaus van de overheid in Vlaanderen. Het eerste investeringsprogramma is er in geslaagd de digitaliseringsgraad van de Vlaamse overheidsdiensten aanzienlijk te verhogen tot 66%¹⁵. Naar verwachting zal het tweede investeringsprogramma nog dichter bij het doel van 100% komen tegen het einde van de huidige regeerperiode in 2024.

De Vlaamse overheid investeert ook in **AI**, bijv. het gebruik van chatbots om de werking van het callcenter te ondersteunen, en het gebruik van spraakassistenten zoals Siri of Alexa om vragen van burgers om informatie automatisch te beantwoorden. Het gebruik van **blockchain** wordt bekeken, i.h.b. om sommige bestaande administratieve procedures volledig te herdenken, zoals bijv. geautomatiseerde betaling van subsidies aan burgers en organisaties ter ondersteuning van hun bosbeheeractiviteiten. Ook Flanders Investment and Trade (FIT) trekt de kaart van AI en digitalisering en in dit verband kan o.a. naar onderstaand SRSP-project worden verwezen.

SRSP (cyclus 2019). Het **SRSP-project - Artificial Intelligence in Trade and Investment promotion agencies**, binnen FIT voorziet een specifieke inspanning ter verbetering van: (1) de toegang tot data (beoordeling van het huidige gebruik van data binnen FIT, alsook een *‘roadmap’* met specifieke aanbevelingen voor verbetering), (2) investeringen in data en Artificial Intelligence (het aanreiken van een langetermijnstrategie dat toekomstige investeringen in zowel data als A.I. rechtvaardigt), (3) de digitale *‘skills gap’* (het opleveren van het huidige bewustzijn van AI (als digitale vaardigheid) en data doorheen alle lagen van de organisatie mede met het oog op het opstellen van specifieke opleidingstrajecten als richtlijn voor bijscholing van personeel) en (4) effectieve instellingen en kwaliteitsoverheden (het opstellen van een AI-strategie zal FIT de nodige richtlijnen geven om specifieke *tools* te ontwikkelen of organisatorische veranderingen door te voeren om optimaal te kunnen functioneren in een snel veranderende digitale omgeving en zo tegemoet te komen aan de toenemende eisen van de klant en als waarborg voor blijvende operationele excellentie).

Een van de belangrijkste doelstellingen van de Vlaamse overheid is het omvormen van Vlaanderen tot een **“slimme regio”**. Daartoe werden er al twee grote investeringsprogramma's opgezet: het

¹⁵ **Bron:** Agentschap Informatie Vlaanderen

Smart Flanders-ondersteuningsprogramma (2017-2019), gericht op de ontwikkeling van real-time open datatoepassingen bij de lokale besturen, en het **City of Things-programma** (2018-2019), gericht op testprojecten in “smart city”-toepassingen (op het vlak van omgeving, verkeersbeheer, gezondheidszorg, ...) en de experimenteerruimte die Imec in Antwerpen krijgt. Deze investeringen zullen worden verdergezet om zo te komen tot de creatie van een levensvatbaar Vlaams ecosysteem met “slimme regio” toepassingen.

Voorts werden in 2019 verschillende **thematische initiatieven** en projecten opgestart die de digitalisering van de samenleving ten goede komen (Mobilidata, I-Learn, Internet of Water...):

- €29 miljoen wordt geïnvesteerd in een dataplatform dat verkeersgegevens verzamelt en de verkeersdoorstroming moet verbeteren (**Mobili-data**, zie ook 2.3.2.);
- €20 miljoen wordt geïnvesteerd in een project om gepersonaliseerd digitaal leren naar het ganse Vlaamse onderwijs te brengen (**I-Learn**);
- €10 miljoen wordt geïnvesteerd in een project gericht op de ontwikkeling van een basis meet- en beheerinfrastructuur die bijdraagt aan het effectiever en efficiënter beheer van de zoetwater reserves (**Internet of Water**, zie ook 5.4.).

Afsluitend kan aangegeven worden dat de digitalisering van de overheid via het **Programma Innovatieve Overheidsopdrachten** wordt ondersteund.

In 2017 reserveerde de Vlaamse overheid al €3,5 miljoen voor een eerste reeks proeftuinen in het kader van **Industrie 4.0**. Een jaar later leveren deze gerichte diensten aan een breed scala van bedrijven. Begin 2019 werden 10 nieuwe proeftuinen geselecteerd, die vanaf april startten, voor een budget van €4 miljoen en met de doelstelling nog meer industriële sectoren en thema's te bestrijken.

De Vlaamse Regering heeft voorts beslist om €75 miljoen te investeren in een evergreen fonds “**Flanders Future Techfund**”. De missie van dit nieuwe fonds is om de technologie-expertise aanwezig in de Vlaamse SOC's en speerpuntclusters (zie ook 2.3.3.) naar de markt te brengen via startups met een brede productportefeuille en een sterk groeipotentieel of via licentieovereenkomsten met bestaande bedrijven.

Met het **Beleidsplan Wetenschapscommunicatie en het STEM-actieplan** werd in 2019 €14 miljoen besteed aan popularisering van wetenschap en innovatie en aan sensibilisering voor STEM-studierichtingen en beroepen. Hiermee werd het ICT-impulsprogramma (€600.000) verdergezet, werden zeven nieuwe Citizen Science projecten ondersteund (€1 miljoen) werden de STEM-academies uitgebreid (€2,5 miljoen) en werden tal van initiatieven van structurele partners zoals o.m. F.T.I vzw, expertisecellen wetenschapscommunicatie van de universiteiten en hogescholen, RVO society, EOS vzw mogelijk gemaakt. De impact van al deze acties op het grote publiek en op specifieke doelgroepen (leerlingen, leraars, ondernemers) wordt periodiek gemeten door de **Wetenschapsbarometer**. Uit de nulmeting van 2018 blijkt dat 51% van de Vlaamse bevolking positief staat tegenover technologische vernieuwingen, 65% heeft interesse in wetenschap en technologie, 90% erkent het belang ervan en 96,4% heeft een groot vertrouwen in wetenschap. Begin 2020 zullen de resultaten van 2019 beschikbaar zijn.

2.3.2. Aanpak van mobiliteitsuitdagingen

De Vlaamse Regering blijft in de beleidsperiode 2019-2024 onverminderd investeren in transportinfrastructuur en **duurzame transportmaatregelen** om een antwoord te bieden op de toenemende mobiliteits- en congestiedruk. De focus gaat daarbij uit naar maatregelen die erop gericht zijn om burgers en bedrijven vlot te laten schakelen tussen verschillende vervoersmodi. Het openbaar vervoer en de fiets moeten een volwaardig, efficiënt en groen alternatief bieden

voor de wagen. Daarnaast blijft de Vlaamse Regering fors investeren in **grootschalige infrastructuurprojecten** op de weg en langs het water.

Om de toekomstige mobiliteitsuitdagingen efficiënt aan te pakken, wordt voor het jaar 2020 voor het eerst een **Geïntegreerd InvesteringsProgramma (GIP)** opgemaakt. Het GIP bevat een overkoepeld overzicht van de investeringen van alle entiteiten van het Beleidsdomein MOW en dit over de verschillende vervoersmodi heen. Het voorstel van GIP 2020 werd eind december 2019 besproken in het Vlaams Parlement, in het kader van de stemming van de begroting. Momenteel worden finale bilaterale gesprekken gehouden met de betrokken stakeholders, met het oog op een formele goedkeuring van het GIP 2020 door de Vlaamse Minister van MOW.¹⁶ Een gedetailleerde toelichting van het GIP 2020, alsook een overzicht van de belangrijkste prioritaire investeringsprojecten inzake MOW, wordt besproken in hoofdstuk 2.5.2..

Op het vlak van **weginfrastructuur** zet Vlaanderen de inspanningen rond Antwerpen (Oosterweelproject), Brussel (R0) en Gent (R4) onverminderd verder.

Nadat in maart 2019 de Oosterweelwerken op Linkeroever en in Zwijndrecht op snelwegniveau werden aangevat, komt de Oosterweelwerf vanaf maart 2020 op kruissnelheid met vijf nieuwe werven. In eerste instantie zal in april 2020 worden gestart met de heraanleg van het stuk Antwerpse Ring (R1) tussen knooppunten Antwerpen-West en Sint-Anna Linkeroever. De zwaarste werken en moeilijkste verkeersomzettingen (heraanleg E17 Kruibeke – Zwijndrecht, E34 Waaslandhaven-Oost – Sint-Anna/Linkeroever, en Antwerpen-West) zullen worden uitgevoerd in de meest verkeersluwe maanden juli en augustus. Daarnaast wordt in februari 2020 gestart met de eerste afbraakwerken aan de Oosterweelsteenweg, waar op termijn het nieuwe verkeersknooppunt tussen de haven en het Eilandje – de Oosterweelknoop – en de tunnels onder het Albertkanaal zullen worden gebouwd. In het voorjaar 2020 wordt de omgevingsvergunningsaanvraag voor de Scheldetunnel en de infrastructuurwerken op Rechteroever ingediend. Naar verwachting kunnen de hoofdwerken worden gegund volgens volgend schema:

- Eerste helft 2020: Scheldetunnel en Verkeers- en tunneltechnische installaties (VTI);
- Eind 2020: Rechteroever deel A: Oosterweelknooppunt en Royerssluis;
- Tweede helft 2021: Rechteroever deel B: Kanaaltunnels en R1.

De werken in het kader van de herinrichting van de Ring rond Brussel (R0) worden in 2020 eveneens verdergezet. In het kader van de aanleg van de busbanen voor de Ringtrambus werden in 2019 de werken voor de eigen bedding van de Ringtrambus opgestart. Vanaf april 2020 zal de eerste trambus worden ingezet op het aangepaste traject van de Ringtrambus. In 2020 zal tevens verder worden gewerkt aan de uitbouw van de 60 km nieuwe fietssnelwegen in de rand rond Brussel, waarvan de eerste fietssnelweg in september 2019 reeds werd ingehuldigd.

Een vlot en veilig mobiliteitssysteem is een belangrijke prioriteit voor de Vlaamse overheid, daarom werd in 2019 het ambitieuze **Mobilidata-programma** gestart. Het programma realiseert de komende jaren **innovatieve mobiliteitsoplossingen** door middel van co-creatie met private partners, op basis van een digitale infrastructuur, slimme verkeerslichten en kwalitatieve, duurzame databronnen. Daarmee kunnen beleidsmakers, bedrijven, overheden, inwoners en app-bouwers aan de slag om het verkeer vlotter, duurzamer, comfortabeler en veiliger te maken voor elke weggebruiker en bij te staan zodat iedereen de meest efficiënte mobiliteitskeuze kan maken.

De Vlaamse Regering zal in deze regeerperiode verder bouwen aan een kostenefficiënt en vraaggestuurd openbaarvervoernetwerk. In april 2019 werd het **Vlaamse Decreet Basisbereikbaarheid** aangenomen door het Vlaams Parlement; de uitvoeringsbesluiten dienen nog

¹⁶ De vermelde cijfers afkomstig uit het ontwerp GIP 2020 werden nog niet definitief goedgekeurd door de Vlaamse Minister van MOW en kunnen bijgevolg nog (licht) gewijzigd worden.

allemaal te worden genomen en in uitvoering worden gebracht. Met de introductie van basisbereikbaarheid kiest de Vlaamse Regering resoluut voor een **vraaggericht openbaar vervoer**, waarbij het aanbod beter wordt afgestemd op de vervoersvraag van de reiziger en op de reële vervoerstromen. Op die manier kunnen de vervoersmogelijkheden en financiële middelen op een efficiëntere manier worden ingezet. Vlaanderen wordt ingedeeld in 15 vervoersregio's, die verdere invulling geven aan basisbereikbaarheid binnen de eigen regio via een geïntegreerd regionaal mobiliteitsplan. Via op maat gemaakte mobiliteitsoplossingen kan worden geanticipeerd op nieuwe ontwikkelingen zoals deelsystemen, het combineren van verschillende vervoersmodi (combimobiliteit), slimme vervoerssystemen en "*mobility as a service*". In 2020 zal verder vorm worden gegeven aan deze implementatie van het Decreet Basisbereikbaarheid op het terrein. De nieuwe openbare vervoerplannen – met kernnet, aanvullend net en vervoer op maat – zullen in de loop van 2020 binnen de verschillende vervoersregio's worden ontwikkeld. De volledige omschakeling naar vraaggestuurde basisbereikbaarheid zal samenvallen met de wijziging van de dienstregeling van het treinnet van de NMBS – dat als hoofdnetwerk van het openbaar vervoer fungeert – uiterlijk in december 2021.

In de tussentijd wordt onverminderd verder geïnvesteerd in de werking, operationele dienstverlening en het rollend materiaal van Vlaamse Vervoersmaatschappij (VVM) De Lijn. Het meerjarig investeringsprogramma rond **de vergroening** van het rollend materieel van **De Lijn** wordt verder gezet. In samenwerking met de *European Investment Advisory Hub* werd in 2019 een studie uitgevoerd naar de verschillende scenario's en technologieën. In december 2019 werd tevens een marktverkenning voor de levering van elektrische bussen gepubliceerd. Naar financiering toe worden de verschillende opties voor de komende jaren bekeken in samenwerking met de Europese Investeringsbank (EIB). Vanaf 2020 worden enkel nog lage- of zero-emissiebussen aangekocht. De doelstelling om ten laatste in 2025 de stadskernen emissievrij te bedienen blijft onverminderd aangehouden.

In 2020 wordt ongeveer €160 miljoen geïnvesteerd in **collectief vervoer**. Zo wordt o.a. geïnvesteerd in de uitrol van de Ringtrambus in de rand rond Brussel (zie supra) en het fijnmazig openbaarvervoernetwerk van o.a. tramlijnen en snelbussen in Noord-Limburg (Spartacus). Daarnaast zet Vlaanderen ook in op **openbaar vervoer via de waterweg**. Er wordt onder meer financiering voorzien van veerdiensten die passagiers vervoeren, bijvoorbeeld van en naar de stad Antwerpen en de Antwerpse haven. Het Vlaamse Gewest voorziet van 2020 tot en met 2024 middelen voor de exploitatie van DeWaterbus in de vervoerregio Antwerpen, die reizigers een volwaardig vervoersalternatief biedt voor het woon-werkverkeer. De maatregel maakt deel uit van de flankerende maatregelen in het kader van de grootschalige infrastructuurinvesteringen in de regio (Oosterweel) om eindgebruikers van duurzame alternatieven te voorzien en zodoende de congestieproblematiek in en rond Antwerpen te mitigeren.

SRSP (cyclus 2018). De SRSS ondersteunt het Havenbedrijf Antwerpen m.b.t. een binnenvaartproject dat twee luiken bevat; een luik nautische binnenvaartcoördinatie en een luik vormgeving van een concept van transferia van/naar de haven. Deze studie is afgerond. De resultaten geven ten eerste aan dat een adviserende binnenvaartcoördinatie het meest optimale scenario is gezien de potentiële benefits en de implementatie. Rekening houdend met de complexiteit van de implementatie van een optimaal functionerende adviserende binnenvaartcoördinatie is het aangewezen om in eerste instantie van start te gaan met een informatieve binnenvaartcoördinatie en in tweede instantie uit te breiden naar een adviserende. De resultaten worden meegenomen in de uitwerking en implementatie van een IT-platform voor de binnenvaartsector. Daarnaast gaf de studie aan dat in eerste instantie een nachthub aan de westelijke zijde van de haven en in tweede instantie een transferium op de oostelijke route aangewezen zijn om een antwoord te bieden tegen de congestie. Deze resultaten worden nu verder meegenomen in de bepaling van de strategie van de haven van Antwerpen.

SRSP (cyclus 2019). De SRSS zal Havenbedrijf Antwerpen ondersteunen bij een spoorwegproject dat tot doel heeft om een toename van het gebruik van spoor (7 naar 15%) in de haven te realiseren. De eerste delen

van de studie zijn uitgevoerd en worden nu verder gebruikt voor het vaststellen van het aantal sporen alsook de locatie ervan bij de havenuitbreiding (ECA project en voorzien van een bijkomende getijdedok).

De Vlaamse Regering zal de stijgende trend in de **fietsinvesteringen** in 2020 verderzetten, o.a. via de aanleg van fietssnelwegen in de rand rond Brussel (zie supra). Er wordt in 2020 verder geïnvesteerd in fietsinfrastructuur: in het voorontwerp van het GIP voor 2020 komen de fietsinvesteringen uit op ongeveer €176 miljoen.

Daarnaast blijft de Vlaamse Regering onverminderd het gebruik van **binnenvaart en estuaire vaart** stimuleren en faciliteren. In 2020 wordt verder geïnvesteerd in waterwegen, o.m. in de verhoging van de bruggen van het Albertkanaal, de nieuwe sluis Zeebrugge, de nieuwe sluis Terneuzen, het Sigmaplan en het Seine-Schelde-project. Via de subsidies hinterlandconnectiviteit wordt in 2020 opnieuw tot €12 miljoen subsidies toegekend voor investeringen in duurzame hinterlandverbindingen via de waterweg (max. €8 miljoen/jaar) of via het spoor (max. €4 miljoen/jaar).

Tot slot zullen in 2020 de huidige trajecten van de kilometerheffing voor vrachtwagens worden geoptimaliseerd. Ook een snelheidsverlaging op het Vlaamse gedeelte van de Brusselse ring (R0) van 120 km/u naar 100 km/u zal in 2020 nog worden doorgevoerd. Deze verlaging is één van de maatregelen in het Vlaamse Klimaat- en Energieplan (VEKP) (zie ook 2.3.3.).

Op het vlak van **duurzaam vervoer** voorziet het VEKP een doorgedreven, driedelige aanpak. Een duurzame ruimtelijke inrichting ondersteunt een duurzame bereikbaarheid. Er wordt ook ingezet op een verdere afvlakking van de groei van het gemotoriseerde vrachtverkeer en een daling van het gemotoriseerde personenverkeer en een ambitieuze modal shift nagestreefd, zowel qua personenvervoer als logistiek (zie hierboven). Tenslotte wordt ingezet op een verdere **vergroening van het bestaande wagenpark**. Vanaf 2030 zijn alle nieuw verkochte personenwagens koolstofarm, waarvan minstens de helft emissievrij. In de vorige regeerperiode werd de Vlaamse fiscaliteit al aanzienlijk vergroend, onder meer via de afvalheffingen en de verkeersfiscaliteit, volgens het principe van de vervuiler betaalt. De Vlaamse Regering gaat voort op de ingeslagen weg en past de verkeersfiscaliteit aan met het oog op een vergroening van het wagenpark bij de invoering van de WLTP-cyclus en het bestuderen van optimalisatiemogelijkheden binnen de kilometerheffing voor vrachtwagens.

Intussen voert de Vlaamse Regering het **actieplan Clean Power for Transport 2020** verder uit. Zo werd de voorbije jaren hard gewerkt aan de uitrol van laadinfrastructuur. Na evaluatie van het actieplan wordt in 2020 de aanpak voor de periode tot 2025 vastgelegd. Vlaanderen trekt met BENEFIC een Europees gefinancierd CEF-project. Er werden, samen met Nederland en het BHGal twee calls gelanceerd. Als gevolg daarvan lopen er 33 projecten waarbij geïnvesteerd wordt in infrastructuur, voornamelijk langs het TEN-T netwerk. Vlaanderen is ook partner in twee andere Europese projecten: e-MOPOLI en IDACS, waarin afstemming wordt gezocht op het vlak van laadinfrastructuur en interoperabiliteit. Er werd ook opnieuw een eigen CPT-call voor projecten (€1 miljoen/jaar) gelanceerd met als belangrijkste thema: laadinfrastructuur bij bedrijven. Er lopen/liepen al 30 projecten; eind 2019 werden 12 nieuwe projecten geselecteerd goed voor een investering van €840.000.

2.3.3. Inzetten op een energietransitie

De Vlaamse Regering keurde op 9/12/2019 het **Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030 (VEKP)**¹⁷ definitief goed zodat in die periode verder werk kan gemaakt worden van het verhogen van de energie-efficiëntie, het verhogen van de productie van hernieuwbare energie en het verlagen van

¹⁷ Voor een omvattend overzicht van de wijze waarop Vlaanderen de klimaatproblematiek de komende jaren wenst aan te pakken : <https://www.lne.be/vlaams-energie-en-klimaatplan-2021-2030>

de broeikasgasuitstoot. Vlaanderen gaat voluit voor het effectief realiseren van de afgesproken doelstellingen en voor een versnelling van investeringen, innovatie en technologische vooruitgang die de sleutel vormt voor de energietransitie.

De transformatie van het energiesysteem vraagt grootschalige investeringen, die zowel publiek als privaat moeten worden gefinancierd. Daarvoor is een duidelijk, voorspelbaar en kostenefficiënt investeringskader nodig. We creëren daarom een duidelijk, voorspelbaar en kostenefficiënt investeringskader en streven naar een rechtvaardige verdeling van de kosten en van de opbrengsten. Om investeringen in energie-efficiëntie en hernieuwbare energie aan te trekken worden verschillende instrumenten ingezet, o.a.:

- Voorbereiding, uitvoering en monitoring van de vrijwillige energiebeleidsovereenkomsten tussen het Vlaamse Gewest en de ondernemingen;
- Huishoudelijke en niet-huishoudelijke energiepremies voor REG-investeringen, inclusief kortingbonnen, energiescans en premies voor zonneboilers en warmtepompen (gemiddeld €89 miljoen per jaar);
- Goedkope of renteloze energieleningen voor afgebakende doelgroep die financieringsondersteuning nodig heeft (€55 miljoen/jaar) en aanmoediging van energieleningen bij banken;
- Renteloze noodkopeningen (€15,5 miljoen in 2020);
- Sloop- en heropbouwpremie (€18 miljoen in 2020);
- Ondersteuningsmechanisme hernieuwbare energieproductie: exploitatiesteun via groenestroomcertificaten;
- Jaarlijkse call groene warmte, warmtenetten, restwarmte en biomethaan (€20 miljoen per jaar);
- Stimuleren van kleine en middelgrote windturbines via investeringssteun (€1 miljoen in 2020);
- Stimuleren energieopslag via batterijpremie en projectsubsidies (€3,7 miljoen in 2020);
- Toekennen investeringssteun aan bedrijven, zogenaamde ecologiesteun (ongeveer €3,4 miljoen per jaar);
- Ondersteuningsregeling VLIF voor investeringen in energie-efficiëntie en hernieuwbare energiebronnen in de landbouw (€7 miljoen per jaar).

Ook het eigen patrimonium wordt niet vergeten. De doelstelling is om tegen 2030 de CO₂-uitstoot van entiteiten van de Vlaamse overheid met 40% (t.o.v. 2015) te doen dalen. Daarnaast wordt ook een daling in het primair energiegebruik met 30% (t.o.v. 2015) vooropgesteld. De eigen Vlaamse doelstelling wordt verscherpt naar 2,5% per jaar en hiervoor wordt een monitoringsysteem ontwikkeld. Naast calls van het VEB voor energie-efficiëntieprojectenmede gefinancierd door een inkorting op het budget voor energieverbruik, werden ook hernieuwbare energietechnieken toegepast op geschikte Vlaamse overheidsgebouwen (€8,3 miljoen in 2018).

In het VEKP wordt in detail beschreven welke investeringen de Vlaamse overheid o.a. op het vlak van **onderzoek en innovatie** ter ondersteuning van het energie- en klimaatbeleid de komende jaren wil nemen. Naast de reguliere O&O financieringskanalen is er de **structurele financiering van de strategische onderzoekscentra** (VITO - duurzame ontwikkeling en cleantech-innovaties; IMEC - PV-technologie, batterij-onderzoek en ICT met specifieke toepassingen voor de energietransitie en smart cities; Flanders Make - energie-efficiëntere producten en procestechnologieën).

De beleidsnota economie 2019-2024 bevestigt de rol van het **clusterbeleid** en de werking van de zes speerpuntclusters als uithangbord van het industrieel innovatiebeleid. Deze speerpuntclusters focussen op innovatieve oplossingen en technologische doorbraken die noodzakelijk zijn om de energietransitie te realiseren en zullen bijdragen aan een klimaatbestendige samenleving in

Vlaanderen, in het bijzonder via de speerpuntclusters Flux50, cross-sectorale samenwerking tussen de energie-, de ICT- en de bouwsector), Catalisti (duurzame producten en processen in de chemie- en kunststoffensector) en de Blauwe Cluster (duurzame blauwe economie). en de innovatieve bedrijfsnetwerken Power to Gas, Groen Licht... In 2020 zal het clusterbeleid geëvalueerd worden om het de komende jaren te optimaliseren. Bedoeling is de doelstellingen te verscherpen in termen van impact met bijzondere aandacht voor internationalisatie en betrokkenheid van kleine ondernemingen.

Er wordt ook ingezet op de ondersteuning van de bedrijven naar een verregaande omschakeling naar klimaatvriendelijke productiesystemen. Het O&O-beleid voor energie en klimaat werd vanaf 2019 bijkomend versterkt met een nieuw initiatief **“de Vlaamse Moonshot “Vlaanderen CO₂ neutraal”**. De doelstelling van dit initiatief is onderzoek en innovatie om de Vlaamse industrie koolstofcirculair en CO₂-arm te maken tegen 2050. Concreet zal innovatief onderzoek binnen deze Moonshot ervoor zorgen dat er bijgedragen wordt aan de ontwikkeling in Vlaanderen van doorbraaktechnologieën tegen 2040 om nieuwe en betere processen uit te voeren waarmee nieuwe en unieke koolstofslimme producten kunnen geproduceerd. Beide facetten (processen en producten) kunnen in de toekomst een significante bijdrage leveren aan het reduceren van de CO₂-emissies in Vlaanderen en wereldwijd. Dit initiatief beoogt een kennisopbouw met een langere tijdshorizon, waarvoor gedurende 20 jaar jaarlijks €20 miljoen steun zal worden voorzien voor onderzoek en innovaties die kunnen bijdragen aan het reduceren van CO₂ emissies, en het afvangen, opslaan en hergebruiken van CO₂.

Ook via de **Europese structuurfondsen** (vanaf 2021) zal verder ingezet worden op innovatie voor de energietransitie en ter bevordering van een koolstofvrije economie.

Het **Vlaams Klimaatfonds** wordt in de niet-ETS sectoren ingezet om bij te dragen aan het realiseren van de Vlaamse 2030 broeikasgasreductiedoelstelling. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de uitgaande betalingen in de voorbije jaren (bedragen in €).

Klimaat- en energie-acties	2016	2017	2018	2019
Onderwijs		24.000.000	18.000.000	39.700.000
Inregeling van ketels en REG-investeringen in onderwijs-gebouwen (AGION)		14.000.000	8.178.000	25.920.000
Inregeling van ketels, stookplaatsrenovatie en REG-investeringen in onderwijs-gebouwen (GO!)		4.000.000	2.247.000	7.280.000
Inregeling van ketels en REG-investeringen in onderwijs-gebouwen (Fonds Hoger Onderwijs)		5.125.000	6.875.000	6.500.000
STEM-oproep en de oproep Klimaattraject (Fonds Dep. Onderwijs)		875.000	700.000	
Mobiliteit	180.888	12.640.032	7.500.000	27.900.000
Vergroening voertuigen van De Lijn		12.500.000	7.500.000	17.900.000
Flanders Logistics-consulent groene/duurzame logistiek	155.888	69.832		
Uitbouw van walstroombaciteiten		70.200		
Laadpaalinfrastructuur voor 5 park en rides	25.000			
Infrastructuur walstroom, combimobiliteit en laadinfrastructuur				10.000.000
Gebouwen	20.109.125	42.198.000	54.345.000	95.457.000
Uitgaven m.b.t. grondige energetische renovaties en vervangingsbouw van sociale huisvesting	20.000.000	20.000.000	23.000.000	33.300.000
Opzetten van een structurele werking van gespecialiseerde energieconsulenten voor onroerend erfgoed	109.125			
Actieplan Energie-Efficiëntie via Vlaams Energie Bedrijf			2.025.000	4.975.000
Verbeteren Energie-efficiëntie van de gebouwen in de sector Welzijn, Volksgezondheid en Gezin		7.000.000	10.000.000	11.000.000

Culturele infrastructuur met bovenlokaal belang		3.000.000	5.000.000	7.300.000
Actieplan HFB inzake interne maatregelen voor de klimaatimpact op de gebouwen van de Vlaamse overheid		12.198.000	13.320.000	32.882.000
Energiebesparende investeringen in gebouwen van vzw de Rand			1.000.000	3.500.000
Energetische renovatie van het Maritiem Reddings- en Coördinatiecentrum				2.500.000
Landbouw	97.500	3.767.979	3.234.775	1.659.647
Project voor energie-advies aan landbouwers Enerpedia	97.500	48.243		
Vervolg project voor energie-advies aan landbouwers Enerpedia		119.736		159.647
Bijkomende broeikasgasemissie-reducerende maatregelen door het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds		3.600.000	3.000.000	1.500.000
Cofinanciering EFRO project GLITCH: innovatie koolstofarme glastuinbouw			234.775	
Energie			6.516.000	53.300.000
Ondersteuning van lokale energieprojecten ikv burgeruitdagingen van Stroomversnelling			6.516.000	53.300.000

Vanuit het **Vlaams Klimaatfonds** werd in de periode 2016–2019 in totaal €96 miljoen voorzien om bijkomend te investeren in de energetische renovatie van sociale huurwoningen. Voor de financiering uit het Vlaams Klimaatfonds van broeikasgasreductiemaatregelen in niet-ETS sectoren wordt voortaan het principe van cofinanciering geïntroduceerd zoals dat ook bij vele Europese fondsen het geval is. Dit betekent dat broeikasgasreductiemaatregelen niet integraal gefinancierd kunnen worden vanuit het Vlaams Klimaatfonds, maar gedeeltelijk ook met private middelen of andere overheidsmiddelen gefinancierd moeten worden. Hierdoor bekomen we een hefboomeffect met het Klimaatfonds, en verhoogt de impact van het fonds.

2.4. LANDENSPECIFIEKE AANBEVELING 4

De regel- en administratiedruk verminderen om ondernemerschap te stimuleren en de belemmeringen voor concurrentie in de dienstensector op te heffen, met name voor telecommunicatie-, detailhandels- en professionele diensten.

2.4.1. Stimuleren van ondernemerschap

In 2018 waren er 57.903 oprichtingen van ondernemingen in het Vlaamse Gewest¹⁸. Daarmee scoort Vlaanderen beduidend beter dan Wallonië (23.000) en Brussel (12.000). Het vernieuwde handelsvestigingsbeleid trad op 1/08/2018 in werking. Dit beleid, met inbegrip van de werking van het Comité voor Kleinhandel, zal in 2020 geëvalueerd worden. Deze evaluatie kan mogelijk aanleiding geven tot een voorstel van aanpassing van het decreet van juli 2016 inzake het integraal handelsvestigingsbeleid. Sinds 1/01/2019 zijn de vereisten inzake beroepsbekwaamheden voor de bouwsector afgeschaft. Ook een attest Basiskennis Bedrijfsbeheer is al sinds september 2018 niet langer vereist om een zaak te starten.

Met het **actieplan ondernemend onderwijs 2014-2019** ondersteunde de Vlaamse overheid een ondernemende attitude bij jongeren. In 2020 zal gewerkt worden aan een nieuw beleidsplan jongeren en ondernemend leren. De ondernemerschapscultuur in Vlaanderen en zeker bij jongeren zit in een positieve teneur. Uit het STORE beleidsrapport 'Ondernemerschapscultuur en ondernemend gedrag in Vlaanderen; situatie 2017', blijkt dat de totale ondernemersactiviteit in Vlaanderen nooit eerder zo hoog lag. In totaal was 8,2% van de bevolking tussen 18-64 jaar actief als ontluikend of nieuw ondernemer, wat gelijkaardig is aan het Europese gemiddelde (8,1%).

¹⁸ <https://www.statistiekvlaanderen.be/nl/oprichtingen-ondernemingen>

Longeren tussen 18 en 29 jaar geven opmerkelijk meer dan andere leeftijdscategorieën aan dat ondernemerschap in Vlaanderen als een wenselijke carrièrekeuze wordt beschouwd (69%). Van de Vlamingen tussen 18 en 29 jaar en tussen 30 en 34 jaar geeft maar liefst 77% aan dat succesvolle ondernemers in Vlaanderen aanzien en respect genieten.

2.4.2. Verminderen van administratieve lasten en regeldruk

Het **verminderen van administratieve lasten en regeldruk** staat hoog op de agenda van de nieuwe Vlaamse Regering. In het regeerakkoord 2019-2024 zijn de volgende engagementen:

- De Vlaamse Regering wil de regeldruk voor burgers, bedrijven en verenigingen systematisch verminderen door ze minder restrictief en minder gedetailleerd te maken;
- De Vlaamse overheid stimuleert ondernemerschap en innovatie. Er wordt ten volle gebruik gemaakt van de experimentele regelgeving en regelluwe zones die in het bestuursdecreet werden ingevoerd. Er wordt gezorgd voor de betrokkenheid van de actoren die rechtstreeks betrokken zijn bij het ontwerp, de uitvoering en de evaluatie van een experimentele regelgeving of regelluwe zones. Zo kunnen ook sneller innovatieve toepassingen worden getest en geïmplementeerd, naast open standaarden en doelvoorschriften. Burgers en ondernemers hebben het recht om zelf met beleidsalternatieven te komen: dit is het "right to challenge" principe;
- Door middel van 'nudging' wordt de effectiviteit van het beleid verhoogd en ingezet op een efficiëntere communicatie;
- Onnodige administratieve lasten zullen worden afgeschaft en de regeldruk verlaagd;
- Er wordt van onderaf, in samenwerking met de lokale overheden, aan administratieve vereenvoudiging gewerkt en daarbij de inbreng van burgers, bedrijven en verenigingen gevraagd om administratieve belemmeringen en onnodige wettelijke verplichtingen weg te nemen;
- Inzetten op digitalisering, waaronder het 'digitaal eerst' principe (zie hieronder), het 'only once' principe en 'no wrong door' (zie ook 2.3.1.).

Het beleidsdomein EWI werkt actief mee aan het verminderen van de administratieve lasten voor bedrijven en onderzoeksinstituten. Wanneer een administratieve last wordt ingevoerd, moeten er ook lasten worden afgeschaft met het oog op een globale administratieve lastenverlaging. Onder het motto '**Digitaal Eerst**' zet EWI in op de vereenvoudiging en digitalisering van de toegang tot de economische dienst- en steunverlening. Daartoe wordt o.a. het digitaal loket gericht op ondernemingen uitgebouwd. Het Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO) treedt op als centraal aanspreekpunt van de Vlaamse overheid voor ondernemers en beheert een **e-loket** waarop alle overheidsagentschappen aansluiten die **dienstverlening aan ondernemers** aanbieden. Het e-loket wordt de unieke toegangspoort tot, en het opvolgsysteem van, de Vlaamse dienstverlening en ondersteuning aan ondernemers (www.vlaanderenonderneemt.be).

2.5. INSPELEN OP INVESTERINGSUITDAGINGEN

2.5.0. Inleidend

De Vlaamse Regering is een investeringsregering waarbij ze zowel d.m.v. het doorvoeren van structurele hervormingen als het inzetten op een gezond budgettair beleid bijkomende ruimte voor investeringen vrijmaakt (zie ook 2.1.2.). De vertaling van deze investeringsambitie is opgenomen in het regeerakkoord en bedraagt **1,65 miljard extra investeringen** in de periode 2019-2024. In onderstaande tabel worden deze extra investeringen van de Vlaamse overheid (meerjarenraming 2020-2024)¹⁹ opgenomen. Er zal vooral worden geïnvesteerd in alle

¹⁹ Bron: Meerjarenraming 2019-2024 (<http://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1499421>)

vervoersmodi (zie ook 2.3.2. en 2.5.2), in de bouw van scholen (hoofdzakelijk in het secundair onderwijs, zie ook 2.5.3.) en in de bouw van infrastructuur voor O&O (zie ook 2.3.1.) en het hoger onderwijs (zie ook 2.2.7).

Extra investeringen Vlaamse overheid (in € miljoen)	Beleidsvelden	2020	2021	2022	2023	2024	TOT
	Mobiliteit en Openbare werken	40	75	120	170	230	635
	Scholenbouw (incl. huursubsidies)	25	50	75	145	205	500
	Infrastructuur voor O&O (o.a. SOCS, speerpuntclusters en hoger onderwijs)	10	25	40	45	75	195
	Culturele topinfrastructuur	15	15	15	20	30	95
	Onroerend erfgoed	10	10	20	20	20	80
	Ziekenhuizen	0	10	10	20	20	60
	Sport (bovenlokaal en topsport)		10	10	15	20	55
	IT-investeringen VRD II		5	10	15		30
	Totaal extra investeringen	100	200	300	450	600	1.650

Vlaanderen werkt ook aan een sterk flankerend investeringsklimaat. De Vlaamse Regering stelt het nieuwe wetgevingsbeleid van **minder regeldruk en meer innovatievriendelijke regelgeving** ten dienste van een sterker investeringsklimaat in Vlaanderen. (zie ook 2.4.2.). Tijdens deze regeerperiode staan diverse nieuwe grote projecten en programma's in de steigers. De expertise bij de Werkvennootschap, Lantis en de vakdepartementen om de projecten uit te rollen en op te volgen, wordt erkend en versterkt. Het **kaderdecreet grote projecten en programma's** van 22/03/2019 trad op 1/01/2020 in werking. Er zal gewaakt worden over een goede opvolging van alle grote projecten en programma's en ervoor gezorgd worden dat de relevante expertise tussen de beleidsdomeinen wordt uitgewisseld.

De Vlaamse Regering wenst sterker in te zetten op de mogelijkheden die **InvestEU** biedt. Uit een evaluatie van het Europees Fonds voor Strategische Investerings (EFSI) is immers gebleken dat de middelen die naar Vlaanderen stromen vanuit EFSI, eerder beperkt zijn. Het totaal aan EFSI middelen - dit zijn ondertekende investeringsbeslissingen of investeringen reeds goedgekeurd door de Raad van Bestuur van de Europese Investeringsbank (EIB) - dat geschat wordt naar Vlaanderen te zijn gevloeid in de periode juni 2015 tot en met november 2019 bedraagt € 712 miljoen en is als volgt onderverdeeld:

- Ongeveer €94 miljoen kredieten via EIB voor activiteiten rond O&O voor bedrijven met vestiging in Vlaanderen;
- Het totaal aan EFSI kredietverschaffing aan Belgische offshore windparken wordt ingeschat op €941 miljoen. Het gedeelte hiervan dat de Vlaamse economie toekomt, wordt ingeschat op ongeveer €320 miljoen;
- Verwacht wordt dat ongeveer €60 miljoen door de meerlandige EFSI investeringen via EIB naar Vlaanderen zullen vloeien;
- Vlaanderen kan mee genieten van de garantieovereenkomsten van EIF met Belgische banken en via ParticipatieMaatschappij Vlaanderen NV (PMV) waarvoor EIF €125 miljoen reserves aanlegt met EFSI middelen;
- EIF investeert via haar fund-of-fund activiteit naar inschatting €113 miljoen in vijf investeringsstructuren in Vlaanderen.

Volgende initiatieven werden genomen om sterker in te zetten op InvestEU:

- De Vlaamse Regering zet een specifieke task force op die al deze investeringsvehikels volledig in kaart brengt, opportuniteiten binnen deze financieringsvehikels en fondsen voor Vlaamse publieke en private investeringen detecteert en een strategie uitwerkt om

deze Europese middelen maximaal aan te snijden voor zowel publieke als private Vlaamse investeringen;

- Een belangrijke wijziging onder InvestEU t.o.v. EFSI is dat, naast de EIB Group, ook de nationale en regionale promotionele banken en instituten (NPBIs) zich kandidaat kunnen stellen om InvestEU in de markt te realiseren²⁰. De Participatiemaatschappij Vlaanderen NV (PMV) fungeert als NPBI voor Vlaanderen. Door haar uitgebreide ervaring met financiële instrumenten en haar kennis van het Vlaamse economische weefsel, is PMV goed geplaatst om op te treden als uitvoeringspartner voor InvestEU in Vlaanderen. PMV wil van deze opportuniteit gebruik maken en wil erkend worden als uitvoeringspartner en diende de formele aanvraag voor de pijlerbeoordeling in op 29/11/2019. Er wordt verwacht dat de procedure eind 2020 succesvol wordt afgesloten. PMV bereidt zich voor op de pijlerbeoordeling en evalueert haar interne processen en systemen met het oog op de vereisten van de EC voor indirect beheer van EU middelen.

SRSP (cyclus 2020). InvestEU voorziet de mogelijkheid dat naast EIB en EIF, andere financiële instellingen waaronder de regionale stimuleringsbanken en -instellingen zoals PMV, financiële instrumenten met EU steun kunnen beheren. Vooraleer PMV dergelijke mogelijkheid heeft, dient zij een pijlerbeoordeling te doorlopen. Het Directoraat-Generaal Ondersteuningsdienst voor structurele hervormingen (DG Reform) nodigde kandidaat regionale stimuleringsinstellingen uit om subsidies aan te vragen voor technische ondersteuning bij het proces van de pijlerbeoordeling. De aanvraag van PMV voor dergelijke ondersteuning werd in het kader van het SRSP weerhouden. Het budget omvat ook ondersteuning voor disseminatie van de InvestEU opportuniteiten bij stakeholders in het Vlaamse economische landschap. Er wordt verwacht dat deze subsidie in het voorjaar 2020 door de EC finaal zal bevestigd worden.

- PMV en het departement Buitenlandse Zaken organiseerden in het najaar 2019 een reeks infosessies over InvestEU voor geïnteresseerde beleidsdomeinen. De interesse bleek groot, ook vanuit de steden en gemeenten. De contacten lopen verder om opportuniteiten te detecteren.

Op 11/12/2019 publiceerde de nieuwe EC haar Green Deal, hun nieuwe groeistrategie om de EU om te vormen tot een eerlijke en welvarende samenleving, met een moderne, hulpbronnefficiënte, concurrerende, weerbare en toekomstbestendige economie, waar vanaf 2050 netto geen broeikasgassen meer worden uitgestoten en economische groei is losgekoppeld van het gebruik van hulpbronnen. De Green Deal is een roadmap van alle nieuwe (of herziene) initiatieven die de komende maanden en jaren op de Europese agenda staan om tegemoet te komen aan de ambitieuze klimaat- en milieu-uitdagingen die Europa vooropstelt. De Green Deal is een mededeling en behoeft geen formele instemming van de Raad of Parlement. Het is een werkprogramma van de EC, met een aankondiging van een vijftigtal thematische initiatieven en strategieën, die in de komende maanden en jaren door de EC verder uitgewerkt zullen worden. Zoals in de Visienota aan de Vlaamse Regering van 21/02/2020 opgenomen, bevat de Green Deal heel wat positieve punten, waaronder het geïntegreerde plan van aanpak, de accenten op innovatie, kringlooeconomie, natuur-en bosbeleid, biodiversiteit, duurzame mobiliteit en landbouw. Vlaanderen zal erover waken dat de verdere invulling van de Green Deal effectief bijdraagt tot het realiseren van de doelstellingen en zorgt voor een versnelling van investeringen, innovatie en technologische vooruitgang. Het is voor Vlaanderen essentieel dat de initiatieven van de Green Deal: niet leiden tot een verhoging van de belastingdruk of de energiefactuur in Vlaanderen; de concurrentiepositie van de Vlaamse bedrijven en de koopkracht

²⁰ De EC stelt als voorwaarde dat elke uitvoeringspartner een pijlerbeoordeling doorloopt. Met dergelijke procedure gaat de EU na of de betrokken entiteit de financiële belangen van de EU voldoende kan beschermen en bewaken. Zo worden tijdens een pijlerbeoordeling onder meer de investeringsprocessen, de interne controlesystemen en opvolgingsprocessen onder de loep genomen.

van de Vlaamse gezinnen vrijwaren en rekening houden met het principe van kostenefficiëntie op Europees niveau.

Hieronder (2.5.1. t.e.m. 2.5.3.) wordt in het ingegaan op een aantal Vlaamse maatregelen die inspelen op de Green Deal en wordt ook indicatief en niet-exhaustief een lijst van prioritaire investeringsprojecten (2.5.4.) opgenomen die op de EU-duurzaamheidsobjectieven, waaronder de Green Deal inspelen.

2.5.1. Investeren in klimaat, energie en circulaire economie

Onder 2.3.3. werden de Vlaamse maatregelen die inzetten op een energietransitie in beeld gebracht. De EC hecht in haar Green Deal ook veel belang aan circulaire economie. Vlaanderen groeide de afgelopen 10 jaar uit tot een **Europese referentie op vlak van duurzaam materialenbeheer en circulaire economie**. We willen die koploperspositie verzilveren, maar moeten zelf ook nog significante veranderingen realiseren om de transitie naar een circulaire economie te versnellen.

Het afgelopen jaar werd door 320 organisaties een **'Green Deal' circulair bouwen** ondertekend, waarbij elke organisatie zich engageert om te werken aan minstens 1 experimenteel project. Er werd gestart met een proeftuin circulair bouwen, waarbij €1.250.000 wordt vrijgemaakt voor 4 jaar onderzoek rond urban mining en veranderingsgericht bouwen. Vlaanderen heeft de ambitie te evolueren tot een toonaangevende recyclage hub in Europa. Daartoe zal worden geïnvesteerd in de nodige sorteer- en recyclagecapaciteit die ook stromen uit omliggende regio's kunnen aantrekken. Een belangrijke focus zal liggen op de kunststofketen.

De Vlaamse Regering keurde op 21/02/2020 het **Uitvoeringsplan Kunststoffen 2020-2025** goed, dat een overkoepelend kader biedt voor de inspanningen tot een circulaire kunststoffeneconomie. In dit verband is de uitbreiding van de PMD-inzameling het vermelden waard: tegen 1/01/2021 mogen in alle Vlaamse steden en gemeenten alle plastic verpakkingen in de blauwe zak, wat een vereenvoudiging van het sorteren voor burgers betekent en tegelijk een stap in de richting van een recyclageoplossing voor alle verpakkingen die op de markt worden gebracht. Daarnaast wordt gewerkt aan een nieuw actieplan 'biomassa en voedsel 2021-2025' en een nieuw plan voor het huishoudelijk afval, met inbegrip van een ambitieus verpakkingsbeleid: tegen 2025 zijn alle verpakkingen herbruikbaar, recycleerbaar of composteerbaar.

Om al deze inspanningen voor de transitie richting een circulaire economie te monitoren, investeert de OVAM, samen met het departement EWI, €500.000 per jaar voor het 'Steunpunt CE-Center'. Naast de ontwikkeling van indicatoren doet het steunpunt tevens onderzoek naar nieuwe business modellen en hefboomen voor de circulaire economie.

2.5.2. Investeren in mobiliteit en openbare werken

De Vlaamse Regering investeert fors in transportinfrastructuur en duurzame mobiliteitsmaatregelen. Om de mobiliteitsuitdagingen efficiënt aan te pakken, stelt het Beleidsdomein MOW een **Geïntegreerd InvesteringsProgramma (GIP)** op met een overkoepelend overzicht van alle investeringen voor vracht- en personenverkeer, openbaar vervoer, fietsen, binnenvaart en waterbeheersing (zie ook 2.3.2).

Bij de opmaak van het GIP wordt uitgegaan van een aantal beleidsdoelstellingen. Zo wordt o.a. gewerkt rond het mogelijk maken van een goede doorstroming op de weg en het water en een goede toegang tot de havens en luchthavens (vlotheid), een leefbaar verkeer dat maximaal rekening houdt met omgeving en milieu (ruimtelijke aspecten en levenskwaliteit) en het vergemakkelijken van het overstappen van het ene op het andere vervoersmiddel, bijvoorbeeld van de fiets op de tram (integratie en connectie). Daarnaast worden doelstellingen nagestreefd inzake veiligheid, robuustheid en toegankelijkheid.

De opmaak van het GIP 2020 bevindt zich momenteel in de finale fase voorafgaand aan de formele goedkeuring door de Vlaamse Minister van MOW. De totale investeringen in MOW lopen in het ontwerp GIP 2020 op tot €1,854 miljard over de verschillende modi : collectief vervoer, luchthavens, waterwegen, wegen en fietsinfrastructuur.²¹

In het kader van het regeerakkoord 2019-2024 werd door de Vlaamse Regering onderstaande lijst opgesteld met prioritaire investeringsprojecten inzake MOW.

Prioritaire investeringsprojecten inzake MOW.	
Grote projecten (Vlaams niveau)	R0 (inclusief programma "Werken aan de ring") R1 (uitvoering Toekomstverbond)
Grote projecten waarvoor ruimtelijk planningsproces of procedure complexe projecten loopt	Nieuwe sluis Zeebrugge Extra containercapaciteit Antwerpen Toekomstverbond (A102, tweede Tijsmanstunnel, Haventracé, Nx) KR8 (Kortrijk) Opwaardering Kanaal Bossuit-Kortrijk (Seine-Schelde) Nx Zeebrugge Noord-Zuid Limburg N60 (Ronse) Viaduct E17 Gentbrugge Project Kustvisie
Grote projecten (andere)	A8 (Halle) Ombouw A12 tot autosnelweg Tramlijn 7 (Gent) Ombouw N49 tot autosnelweg R4 Oost-West (PPS + quickwins) Spartacus – lijn 1 Spartacus – lijn 2 Verhogen bruggen Albertkanaal Verbinding Ieper-Veurne Nieuwe Steenbruggebrug + studie Dampoortsluis
11 Vlaamse spoorprioriteiten	

2.5.3. Investeren in schoolinfrastructuur

De investeringsnood m.b.t. schoolinfrastructuur blijft hoog in Vlaanderen, maar de grote inhaalbeweging om schoolgebouwen te vernieuwen, te moderniseren, en uit te breiden in kader van het Masterplan Scholenbouw wordt verder gezet. Wat de subsidies betreft, werd er in 2019 ongeveer €420 miljoen voorzien.

Wat het **vernieuwen van het onderwijspatrimonium** betreft, keurt de raad van bestuur van AGION, maandelijks nieuwbouw- of renovatieprojecten voor scholen uit het gesubsidieerd net goed. In 2019 werden meer dan €83 miljoen aan projecten goedgekeurd. Ook het GO! onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap (GO!) legde tussen 1/01/2019 en 31/05/2019 een budget van €27,6 miljoen vast om de achterstand in scholenbouw op een duurzame wijze aan te pakken.

Wat het **investeren in onderwijscapaciteit** betreft, trekt de Vlaamse Regering extra capaciteitsmiddelen uit voor de bouw van nieuwe scholen en de uitbreiding van bestaande schoolgebouwen. De tweede capaciteitsmonitor schoolinfrastructuur brengt de noden tot schooljaar 2024 – 2025 in kaart, waarbij voor het eerst het SO onder de loep genomen. In 2019 werd aangekondigd dat de volgende 3 jaar 18.500 plaatsen bij in 135 scholen in Vlaanderen en

²¹ De vermelde cijfers uit het ontwerp GIP 2020 werden nog niet definitief goedgekeurd door de Vlaamse Minister van MOW en kunnen bijgevolg nog (licht) gewijzigd worden.

Brussel gecreëerd worden. Het gaat om 16.200 plaatsen in het SO en bijna 2.300 plaatsen in het basisonderwijs en daarvoor wordt €151 miljoen geïnvesteerd. Daarnaast investeren we nog eens €50 miljoen extra voor bijkomende plaatsen in de klas in o.a. Aalst, Gent, Antwerpen, Brussel en de Vlaamse Rand. Ook na 2021 zullen investeringen nodig zijn.

Vlaanderen startte daarnaast een grootschalige inhaalbeweging schoolinfrastructuur via **alternatieve financiering, DBFM**²² (design, build, finance and maintain). In uitvoering van DBFM-operatie 'Scholen van Morgen' werden eind 2019 reeds 163 DBFM-scholen volledig opgeleverd, zijn 8 scholen in de bouwfase, en 11 scholen in de vergunnings- of aanbestedingsfase. Op 5/03/2017 werd een nieuwe DBFM-oproep aan schoolbesturen gelanceerd voor een initiële investeringswaarde van €300 miljoen. Dat bedrag werd in het 2017 door de Vlaamse Regering tot €550 miljoen investeringsvolume opgetrokken. In 2019 konden vijf aanbestedingsprocedures, telkens per DBFM-cluster, binnen het nieuwe project specifieke scholenbouwprogramma worden opgestart.

Naast de reguliere subsidies en de DBFM-projecten bestaat de optie van **huursubsidies**. Na het succes van de eerste twee oproepen kregen in 2019 bij een derde en vierde oproep respectievelijk 54 en 75 scholen een huursubsidie voor projecten met een investeringsvolume van bijna €86.5 en bijna €167 miljoen.

Bij de bouw van nieuwe scholen en de renovatie van oudere gebouwen, wordt maximaal aandacht gegeven aan het **klimaat**. Middelen uit het klimaatfonds, het verstrekken van energieleningen en het stimuleren van energieprestatiecontracten bieden extra aandacht voor **energetische duurzaamheid**. Voor direct energiebesparende infrastructurele investeringen in schoolgebouwen werd in €52 miljoen vanuit het Vlaams Klimaatfonds voorzien. Er werd €20 miljoen vastgelegd om klimaatvriendelijke investeringsprojecten in hogeschool- en universiteitsgebouwen te realiseren, goed voor minstens 15.000 ton minder CO₂-uitstoot per jaar. Voor educatieve en sensibiliserende maatregelen inzake klimaatbewustzijn werd €2 miljoen voorzien. In 2017 en 2018 werd er €28 miljoen ingezet voor klimaatingrepen in het leerplichtonderwijs en in 2019 werd op hetzelfde pad voortgegaan. Daarnaast kwam er voor 2019 €20,7 miljoen extra²³ bij en Vlaanderen investeert daarenboven €1,5 miljoen uit het Vlaamse Klimaatfonds in 17 energiebesparende projecten in schoolgebouwen van het deeltijds kunstonderwijs (dko). Die projecten zorgen voor 575 ton minder CO₂-uitstoot per jaar. Daarnaast biedt AGION sinds 2017 een energielening aan met een rentevoet van 1% voor investeringen in hernieuwbare energie, zoals de plaatsing van zonnepanelen. Deze leningen worden vanaf 2020 renteloos aangeboden. Ook het toepassingsgebied ervan wordt verruimd naar investeringen in hernieuwbare energie en energie-efficiëntie. Zo kunnen scholen tot 3 keer besparen: op hun lening, hun uitstoot én hun energiefactuur. De aanvraagprocedure wordt zo laagdrempelig mogelijk gehouden voor de scholen. Het is aanwezen om vooraf professioneel advies in te winnen, maar ook de kosten voor dit advies kunnen deel uitmaken van de lening. Bovendien kunnen scholen beroep doen op raamcontracten. Ook de proefprojecten energieprestatiecontracten in schoolgebouwen worden verder uitgebreid.

²² Kenmerkend voor de DBFM-projecten is dat het gaat om grote, nieuwe schoolgebouwen. Het volledige programma omvat 182 scholenbouwprojecten, goed voor een 200-tal schoolgebouwen voor een totale bruto-gebouwooppervlakte van circa 710.000 m² voor meer dan 133.000 leerlingen, verspreid over alle onderwijsnetten.

²³ €4 miljoen voor klimaatingrepen in gebouwen van het hoger onderwijs, €15,7 miljoen voor klimaatingrepen in gebouwen van het leerplichtonderwijs en €1 miljoen voor de aansluiting van scholen op een warmtenetwerk.

2.5.4. Lijst van prioritaire investeringsprojecten die inspelen op EU-duurzaamheidsobjectieven

Projecttitel en korte beschrijving	Belangrijkste strategische objectieven (link met de LSA's en EU-duurzaamheidsobjectieven)	Totale investering (in €)	Bronnen van financiering	Tijdsvenster
Geïntegreerd Investeringsprogramma (GIP) 2020. Overkoepelend overzicht van alle investeringen voor de diverse vervoersmodi	Vlaanderen -Inzetten op een vlotte, veilige en slimme mobiliteit. EU -LSA3 -Europese Green Deal	€ 1,854 miljard, met name investeringen in collectief vervoer, luchthavens, waterwegen, wegen en fietsinfrastructuur ²⁴	Vlaanderen	2020
Investeringsprogramma efficiëntie en hernieuwbare energie	Vlaanderen -Inzetten op een Vlaamse energietransitie en ondersteunen van klimaatdoelstellingen EU -LSA3 -Europese Green Deal	-Ondersteuningsmechanisme hernieuwbare energieproductie: exploitatiesteun via groenestroomcertificaten -Huishoudelijke en niet-huishoudelijke energiepremies voor REG-investeringen, inclusief kortingbonnen, energiescans en premies voor zonneboilers en warmtepompen: gemiddeld €89 miljoen per jaar; -de plaatsing van geluidsschermen met geïntegreerde zonnecellen (€680.000) en projecten met drijvende zonnepanelen (€6,2 miljoen); -inzake de verdere flexibilisering van het energienet, zijn er eind 2018 10 grote proefprojecten met batterijen gestart (steun €1,2 miljoen); -een nieuw ondersteuningsmechanisme voor kleine en middelgrote windturbines (tot en met 300 kW) werd ingevoerd; -Goedkope of renteloze energieleningen voor afgebakende doelgroep die financierings-ondersteuning nodig heeft: €55 miljoen/jaar; -Sloop- en heropbouwpremie: €18 miljoen (in 2020); -Jaarlijkse call groene warmte, warmtenetten, restwarmte en biomethaan: €20 miljoen per jaar; -Moonshot CO ₂ : ondersteunen van innovaties op het gebied van CO ₂ -uitstoot, CO ₂ -captatie en CO ₂ -hergebruik : €20 miljoen per jaar gedurende 20 jaar.	Vlaanderen	Jaarlijks

²⁴De vermelde cijfers afkomstig uit het ontwerp GIP 2020 werden nog niet definitief goedgekeurd door de Vlaams Minister van MOW en kunnen bijgevolg nog (licht) gewijzigd worden.

DEEL 3. VOORUITGANG INZAKE DE VLAAMSE EUROPA 2020-DOELSTELLINGEN EN DE DUURZAME ONTWIKKELINGSDOELSTELLINGEN (SDG'S)

3.0. INLEIDEND

Hieronder wordt een stand van zaken inzake de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen (zie 3.1. t/m 3.5.) en het Vlaams Sociaal Scorebord (zie 3.6) opgenomen. Het ES 2020 wordt ook gekenmerkt door een aantal nieuwe ontwikkelingen. Zo zet de nieuwe EC in op de opname van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (Sustainable Development Goals, SDGs) in het ES²⁵ (zie 3.7).

3.1. WERKZAAMHEID

3.1.1. Stand van zaken

Sinds 2017 stijgt de Vlaamse werkzaamheid gestaag. In 2018 werd een werkzaamheidsgraad van 74,6% bereikt en in de meest recente cijfers (gemiddelde 4de kwartaal 2018 tem 3^e kwartaal 2019) liep de **werkzaamheidsgraad (20-64 jaar)** reeds op tot 75,2%. Met een sterker dan verwachte economische groei in de tweede helft van 2019, en officiële prognoses dat de groei ook in de komende jaren jobrijk zal zijn, is het streefdoel van 76% in het jaar 2020 nog steeds haalbaar.

Kernindicator	2008	2012	2015	2016	2017*	2018	2019**	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) (%)	72,3	71,5	71,9	72,0	73,0	74,6	75,2	76,0	1,4 ppt / 15 op 28 (in 2018)

*Tijdreeksbreuk **Trendcijfer (gemiddelde van q4 2018 tem q3 2019)

De afgelopen jaren kende vooral de **werkzaamheidsgraad van 50- en 55-plussers** een sterke groei, waarbij Vlaanderen haar doelstelling om tegen het jaar 2020 een werkzaamheidsgraad van 50% te realiseren bij 55-plussers reeds in de loop van 2018 behaalde. Onderzoek van het Steunpunt Werk schat dat deze vooruitgang voor een kwart te danken is aan demografische effecten en veranderend uittredegedrag bij 55-plussers, en voor driekwart aan tewerkstellingsgroei en eindeloopbaanbeleid.

Daarnaast werd ook een groei gerealiseerd in de **werkzaamheidsgraad van vrouwen**, waar Vlaanderen in 2018 voor het eerst boven de 70% uitkomt, ruim boven het Europese gemiddelde. Ook bij personen geboren buiten de EU werd in 2017 en 2018 een forse vooruitgang opgetekend, waardoor de kloof met het Europese gemiddelde een stuk kleiner werd.

De werkzaamheidsgraad van **personen met een arbeidshandicap** steeg in 2019 verder naar recordhoogte.

De jeugdwerkzaamheidsgraad (15-64 jaar) blijft laag in vergelijking met de rest van Europa, voornamelijk omwille van de steeds toenemende scholarisatie.

Subindicatoren Werkzaamheidsgraad Kansengroepen	2008	2012	2015	2016	2017*	2018	2019**	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
15-24 jaar²⁶ (%)	31,7	28,1	27,9	27,0	27,5	30,2	33	/	16 op 28 (in 2018)
50-64 jaar (%)	49,1	54,6	58,1	59,1	60,8	63,5	64,6	60	Doel behaald / 18 op 28 (in 2018)
55-64 jaar (%)	34,3	40,5	45,6	46,7	49,5	52,5	54,4	50	Doel behaald / 19 op 28 (in 2018)
Vrouw (20-64) (%)	66,1	66,2	68,2	67,7	68,2	70,7	71,3	75	4,3 ppt / 14 op 28 (in 2018)
Man (20-64) (***) (%)	78,3	76,7	75,6	76,3	77,7	78,5	79,1	/	20 op 28 (in 2018)
Niet-EU-nationaliteit (20-64) (%)	47,2	42,7	48,7	46,0	44,1	50,4	50,9	58	7,6 ppt / 28 op 28 (in 2018)

²⁵Jaarlijkse strategie voor duurzame groei 2020: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019DC0650&from=EN>

²⁶ Indien de jongeren (15-24), exclusief studenten worden bekeken, dan haalt Vlaanderen in 2018 een score van 72,6%, terwijl het EU-gemiddelde 65,6% bedraagt.

Geboren buiten EU (20-64) (%)	56,3	51,8	53,7	53,0	56,0	61,2	61,4	64	2,8 ppt/ 25 op 27 (in 2017)
Met arbeidshandicap (20-64) (%)	-	38,7	43,1	41,0	43,3	45,8	46,1	43	Doel behaald (geen vergelijkende cijfers beschikbaar)

*: Tijdreeksbreuk **: Trendcijfer (gemiddelde van q4 2018 tem q3 2019)

***Is geen kansengroep. De werkzaamheidsgraad bij mannen werd opgenomen omdat deze een bijkomend inzicht biedt in de algemene werkzaamheidsgraad (20-64).

De Sociaal-Economische Raad Vlaanderen (SERV) meet driejaarlijks de **werkbaarheidsgraad** in Vlaanderen. Deze werkbaarheidsgraad is het resultaat van de combinatie van vier indicatoren: psychische vermoeidheid (of werkstress), welbevinden in het werk (of motivatie), leermogelijkheden (of kansen op blijven en competentieontwikkeling) en werk-privébalans (of de combinatie van arbeid met gezin en sociaal leven). Uit de meting van 2019 blijkt dat de werkbaarheidsgraad in Vlaanderen is gedaald. Concreet bedroeg de werkbaarheidsgraad 49,6% wat wil zeggen dat ongeveer de helft van de Vlaamse werknemers en zelfstandige ondernemers een werkbare job heeft of geen enkele van de gemeten werkbaarheidsrisico's als problematisch ervaart in zijn of haar job. Omgekeerd betekent dit dat één op twee werkenden te kampen heeft met één of meerdere werkbaarheidsproblemen. 'Werkstress' is hierbij het belangrijkste aandachtspunt. Enkel wat de indicator 'leermogelijkheden' betreft, wordt er een systematische verbetering opgetekend. Eind 2018 sloot de Vlaamse Regering en Vlaamse sociale partners een akkoord rond een actieplan werkbaar werk waarin 34 acties ontsloten worden die ingrijpen op het organisatieniveau of individuen moeten ondersteunen en versterken.

In 2018 bedroeg de Vlaamse deelname aan **levenslang leren (LLL)** – zoals gemeten in de 4 weken voorafgaand aan de bevraging – 8,5%. Dit is een lichte toename t.o.v. het jaar voordien, maar onder het Europese gemiddelde. De Vlaamse Regering zet dan ook deze regeerperiode bijzonder sterk in op het stimuleren van LLL (zie ook 2.2.3.).

3.1.2. Maatregelen

De maatregelen die de werkzaamheid verhogen, werden boven (zie ook 2.2.1. tem 2.2.3.) toegelicht.

3.2. ONDERWIJS

3.2.1. Stand van zaken

Kernindicatoren	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU28)
Vroegtijdige schoolverlaters (%)	8,6	9,6	9,6	8,7	7,5	7,0	7,2	6,8	7,2	7,3	5,2	2,1 ppt 9 op 28 (in 2018)
30-34 jarigen met diploma HO (%)	43,1	45	42,3	45,3	44,1	44,8	43,2	47,3	46,4	48,2	47,8	Doel behaald 12 op 28 (in 2018)

3.2.2. Maatregelen

Vroegtijdig schoolverlaten

Op bijna alle onderwijsniveaus worden verschillende maatregelen ingevoerd die een positieve impact hebben op het terugdringen van het aantal vroegtijdige schoolverlaters en de meeste van deze maatregelen werden opgenomen als antwoord op LSA 2. In het bijzonder kan verwezen worden naar de maatregelen met een focus op het leerplichtonderwijs (zie ook 2.2.5, met o.a. de modernisering van het SO, versterking van het basis- en kleuteronderwijs), maatregelen met een focus op inclusiviteit (zie ook 2.2.6, met o.a. het nieuw begeleidingsdecreet voor kinderen met zorgnoden, extra maatregelen om hoogbegaafde leerlingen en hun leerkrachten bijkomend te ondersteunen, evaluatie en verdere optimalisering van maatregelen ter ondersteuning van zieke kinderen) en maatregelen met een focus op gelijkheid (equality) (zie 2.2.7 met o.a. lagere leerplichtleeftijd, taalintegratietrajecten voor kinderen met een beperkte kennis van de Nederlandse taal). In het schooljaar 2019-2020 wordt duaal leren volledig uitgerold in het regulier en buitengewoon SO. De databank van de onderwijsadministratie wordt gekoppeld aan de databank van het beleidsdomein Werk. Jongeren die ongekwalificeerd de school verlaten worden

door de real time data-uitwisseling tussen Onderwijs en Werk automatisch ingeschreven bij VDAB om meteen begeleid te worden naar een job of een onderwijstraject.

Tertiair onderwijs

Zowel de toegang tot als de kwaliteit van het hoger onderwijs blijven prioritair voor de Vlaamse overheid en ook hier werden de meeste van deze maatregelen opgenomen als antwoord op LSA 2. die ervoor zorgen dat het leerplichtonderwijs beter aansluit op het tertiair onderwijs. In het bijzonder kan verwezen worden naar de maatregelen met een focus op leerplichtonderwijs (zie ook 2.2.5. met o.a. de modernisering van het SO, de aangekondigde invoering van gestandaardiseerde proeven en de nieuwe eindtermen). De studie-efficiëntie in het hoger onderwijs wordt versterkt door een goede oriëntering en een snelle heroriëntering, zodat ontgoochelingen worden vermeden en de slaagkansen van studenten wordt verhoogd. De oriëntering wordt versterkt door de resultaten van het SO, het advies van de klassenraad, de resultaten van de exploratie-tool Columbus en de resultaten van de verplichte maar niet bindende toelatingsproeven mee te nemen. Studenten worden sneller geheroriënteerd indien ze niet slagen na een eerste evaluatieperiode. De aanpak van de niet-bindende toelatingsproeven voor heel het hoger onderwijs wordt veralgemeend. Vlaanderen democratiseert verder de toegang tot het hoger onderwijs. Vanaf 1/09/2019 kunnen de graduaatsopleidingen enkel nog door hogescholen ingericht worden (zie ook 2.2.7). Aangaande de financiering van de hogescholen worden de OBE's (onderwijsbelastingseenheden) tegen het licht gehouden en gericht en gefaseerd verhoogd. Speciale aandacht gaat hierbij naar STEM-opleidingen.

3.3. ONDERZOEK EN ONTWIKKELING (O&O)

3.3.1. Stand van zaken

De O&O-intensiteit van Vlaanderen (Vlaams Gewest) bedraagt volgens de recentste cijfers (Eurostat) 2,89% (2017). Dat is het hoogste cijfer ooit in Vlaanderen. In een EU-vergelijking met Vlaanderen enkel Zweden, Oostenrijk, Denemarken en Duitsland laten voorgaan. De bruto-uitgaven voor O&O (GERD) in Vlaanderen liepen in 2017 op tot €7,499 miljard. Het wetenschaps- en innovatiebudget in 2019 bedraagt €2,916 miljard waarvan €1,94 miljard voor O&O.

Kernindicator	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Bruto binnenlandse uitgaven O&O	2,06	2,21	2,33	2,53	2,55	2,59	2,68	2,76	2,89	3	0,11 ppt 5 op 28 (in 2017)
In miljoen €	4.149	4.641	5.088	5.676	5.827	6.073	6.469	6.905	7.499		

3.3.2. Maatregelen

In 2019 besteedde de Vlaamse overheid een bijkomend (eenmalig) budget van €120 miljoen aan O&O&I. Het jaarlijkse budget werd verhoogd met €280 miljoen. Daarvan wordt €100 miljoen geïnvesteerd in acties gericht naar de universiteiten, €75 miljoen in acties gericht naar de bedrijven en circa €85 miljoen in nieuwe beleidsprioriteiten (moonshot CO₂, beleidsplan Artificiële Intelligentie, Beleidsplan Cybersecurity) (zie ook 2.3.1.).

3.4. KLIMAAT EN ENERGIE

3.4.1. Stand van zaken

Na een definitief Vlaams Energie- en Klimaatplan met doelstellingen en maatregelen voor 2030 (zie LSA 3), keurde de Vlaamse Regering op 20/12/2019 de Vlaamse **klimaatstrategie 2050** goed. Vlaanderen heeft zijn vooropgestelde bijdrage aan de Europese klimaatneutraliteit in 2050 toegelicht in de Vlaamse Klimaatstrategie 2050 die eind 2019 werd goedgekeurd en deze werd ingebracht in de Belgische lange termijnstrategie voor de reductie van broeikasgasemissies van België. We streven naar een vermindering met 85% van de uitstoot van broeikasgassen in Vlaanderen in de niet-ETS sectorentege 2050 ten opzichte van 2005, met de ambitie om te

evolueren naar volledige klimaatneutraliteit. Voor de ETS sectoren schrijven we ons in binnen de context die Europa bepaalt voor deze sectoren met een dalende emissieruimte onder het EU ETS en we zetten ook in op de ondersteuning van de bedrijven naar een verregaande omschakeling naar klimaatvriendelijke productiesystemen.

Kern-indicatoren	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Broeikasgasemissies niet-ETS broeikasgasemissies scope 13-20 (Mton)	46,1	46,7	-	-	-	-	45,4	43,0	44,3	44,6	43,5	43,8	-15,7% broeikasgas-emissies t.o.v. 2005	Gecumuleerd over de periode 2013-2018 werd 265Mt van de emissieruimte gebruikt, wat binnen de voorziene emissieruimte voor 2013-2018 valt.
Primair energiegebruik, excl. niet-energetisch (PJ)		390	381	402	378	368	374	344	347	372	370	356	Jaarlijkse energiebesparing van 1,5% in de periode 2014-2020 (*)	
Hernieuwbare energie (HE) -hoeveelheid HE (Mtoe)	0,48	0,66	0,85	1,14	1,09	1,31	1,40	1,35	1,43	1,57	1,63	1,68	2,156 Mtoe	0,472 Mtoe
-aandeel HE in bruto finaal energiegebruik (%)	1,9	2,6	3,6	4,5	4,6	5,5	5,7	5,8	6,0	6,40	6,7	6,9		

* komt overeen met een totale besparing van 172 PJ in de periode 2014-2020

Wat de Europa 2020-doelstellingen inzake klimaat en energie betreft, blijven de uitdagingen voor Vlaanderen groot:

Broeikasgasemissies niet-ETS-activiteiten

De EU heeft voor de periode 2013-2020 broeikasgasemissie-reductiedoelstellingen bepaald zowel voor de EU als geheel, verdeeld over ETS en non-ETS, als voor de non-ETS in de lidstaten afzonderlijk. Binnen België is de nationale broeikasgasemissiereductiedoelstelling verdeeld over de federale overheid en de drie gewesten. Het Vlaams gewest moet t.o.v. 2005 tegen 2020 15,7% besparen en krijgt zodoende voor de periode 2013-2020 een emissieruimte toebedeeld van 352Mt (in CO₂-eq.). De beoordeling van het al dan niet halen van de broeikasgasemissiereductiedoelstelling gebeurt gecumuleerd over de ganse periode (tot 2020), omdat de jaarlijkse broeikasgasuitstoot gevoelig kan schommelen ingevolge weersomstandigheden. Gecumuleerd over de periode 2013-2018 werd 265 Mt van de emissieruimte gebruikt, wat gecumuleerd binnen de voorziene emissieruimte voor de periode 2013-2018 valt.

Voor 2018 werd de voorlopige raming van de niet-ETS emissies opgenomen zoals gerapporteerd in de voorlopige inventaris van 31/07/2019. Deze voorlopige raming voor 2018 is ondertussen bijgesteld in de inventarisrapportering van 15/01/2020 maar zal pas definitief kunnen worden vastgesteld enerzijds na nog lopende herrekeningen die op 15/03/2020 zullen worden gerapporteerd en anderzijds de inventarisreview van de EC. Van zodra de definitieve cijfers zijn vastgesteld, na afloop van deze review, zal een meer gedetailleerde stand van zaken van de niet-ETS doelstellingen gepubliceerd worden in een Vlaams voortgangsrapport.

Hernieuwbare energie

Het totaal **aandeel hernieuwbare energie in het bruto finaal energiegebruik is meer dan verdubbeld** tussen 2008 en 2018 tot een aandeel van 6,9% in 2018 of een productie van 19.590 GWh. In 2018 droeg groene warmte voor 39% bij tot de totale hernieuwbare energieproductie, groene stroom voor 44% en hernieuwbare energie in transport voor 17%.

Op 4/12/2015 heeft Vlaanderen met de andere gewesten en de federale overheid een samenwerkingsakkoord afgesloten in het kader van de intra Belgische lastenverdeling. Hierin is

opgenomen dat Vlaanderen een doelstelling heeft van 2,156 Mtoe of 25.074 GWh hernieuwbare energie tegen 2020.

GWh	Inventaris 2018	Subdoel 2018	Subdoel 2019	Subdoel 2020	Doelstelling 2020
Groene stroom	8525	8649	9502	10519	
Groene warmte	7779	8473	8775	9197	
Hernieuwbaar transport	3286	/	/	3940	
Totaal	19590			23656	25074

In 2018 bedroeg de **productie van groene stroom** 8.525 GWh, waarmee de subdoelstelling voor groene stroom net niet gehaald wordt. Om de subdoelstelling van 10.519 GWh in 2020 te halen, moet de productie van groene stroom in 2019-2020 nog met 23% toenemen.

Er is nog een belangrijke groei voor zon noodzakelijk om de subdoelstellingen voor zonne-energie tegen 2020 te halen. Eind 2019 bedroeg het opgesteld vermogen bijna 3200 MWe. In 2020 moet er een vermogen van ongeveer 500 MWe bijkomen om tot een totaal opgesteld vermogen van 3.700 MWe in 2020 te komen, zoals vooropgesteld in het Energieplan 2020.

Om de subdoelstelling voor **wind** tegen 2020 te halen, is een opgesteld vermogen van 1.490 MWe nodig. Eind 2019 bedroeg het opgesteld vermogen bijna 1300 MWe. In 2020 zou er bijna 200 MWe aan windvermogen moeten bijkomen of een 60-tal turbines.

Tegen 2020 zou de productie van **groene warmte** moeten toenemen tot 9.197 GWh, wat overeenkomt met een aandeel van 6,4% van het finaal energiegebruik voor verwarming en koeling. Om dit te halen, zal de productie van groene warmte uit zonneboilers, warmtepompen, diepe geothermie en vooral biomassa nog moeten toenemen. Hier ligt Vlaanderen achter op de subdoelstellingen.

Wanneer de gerealiseerde Vlaamse (en Belgische) hernieuwbare energieproductie onder de vooropgestelde 2020 doelstellingen blijft, biedt de Europese regelgeving **opties om dit tekort te dichten** in samenwerking met andere lidstaten. Vlaanderen zal tijdig deze optie onderzoeken.

Energie-efficiëntie

In uitvoering van de richtlijn energie-efficiëntie van 2012 legde België in juni 2013 een **indicatieve energie-efficiëntiedoelstelling** vast voor 2020. De federale overheid en de gewesten engageerden zich samen, maar zonder lastenverdeling, om tegen 2020 18% primaire energie te besparen t.o.v. het BAU-scenario. De streefwaarde van het primair energiegebruik (excl. finaal niet-energetisch energiegebruik) werd gelegd op maximum 43,7 Mtoe (of 508 TWh) in 2020, zijnde een besparing met 9,6 Mtoe (of 112 TWh) t.o.v. het verwachte energiegebruik in het BAU-scenario (53,3 Mtoe of 620 TWh).

In finale termen betekent het engagement het bereiken van een streefwaarde van het finaal energetisch energiegebruik van 32,5 Mtoe (of 378 TWh) in 2020, zijnde een besparing van 17,8% t.o.v. het energiegebruik in het BAU-scenario (39,6 Mtoe of 461 TWh). In 2017 bedroeg het Vlaams primair energetisch energiegebruik 356 TWh. Het finaal energetisch energiegebruik bedroeg in 2017 268 TWh.

In het kader van art 7 van de richtlijn energie-efficiëntie moet Vlaanderen een gecumuleerde besparing van 47,75 TWh tegen 2020 bereiken. Er werd naar gestreefd om de besparingsdoelstelling in te vullen met drie maatregelen: energiebeleids-overeenkomsten met de industrie, isolatiepremies en de kilometerheffing voor vrachtwagens. Op basis van de momenteel gevalideerde cijfers tot 2017 en de prognoses voor de periode 2018-2020 kan momenteel worden uitgegaan van een realisatiegraad van 96% van de doelstelling. De beperkte kloof is een gevolg van de daling van het aantal toegekende energiepremies voor dakisolatie en beglazing. De EBO-bedrijven presteren iets boven de inschattingen die bij de opmaak van het Vlaams actieplan

energie-efficiëntie werden gemaakt. Om de beperkte kloof te dichten zullen in het voorjaar van 2020 bijkomende maatregelen (premies voor zonneboiler en warmtepompen, de sloop- en heropbouwpremie en de korting op onroerende voorheffing voor energiezuinige nieuwbouw) bij de EC worden aangemeld.

3.4.2. Maatregelen inzake klimaat en energie

Voor de klimaat- en energiemaatregelen kan verwezen naar de hoofdstukken 2.3.3. en 2.5.1.

3.5. ARMOEDE EN SOCIALE UITSLUITING

3.5.1. Stand van zaken

Kernindicator		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Samengestelde indicator (personen in armoede of sociale uitsluiting)	%	14,5	14,7	15	16	15,4	15,3	15,0	14,5	13,5	12,9	10,5%	2,4 ppt (2 op 28 in 2018)
	Aantal x 1.000	900	910	940	1.000	970	970	960	940	880	850	650 tegen 2020 (=daling met 30% of - 280.000 personen t.o.v. 2008)	200

Kernindicator		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
kinderen met gestandaardiseerd beschikbaar huishoudinkomen onder de armoederisicodrempel na sociale transfers %	%	9,8	11	10,4	11,2	12,1	13,6	11,7	11,7	10,3	12,3	5%	7,3 ppt (5 op 28 in 2018)
	Aantal x 1.000	120	140	130	140	150	170	150	150	130	160	60 tegen 2020 (=daling met 50% of 60.000 kinderen t.o.v. 2008)	100

Voor 2018 kan vastgesteld worden dat wat de Europa 2020-indicator personen in armoede of sociale uitsluiting betreft, de dalende trend zich verder zet en Vlaanderen het beste cijfer sinds 2009 laat noteren en het daarmee binnen de EU-28 een 2de positie bekleedt. Wat het cijfer inzake de kinderarmoede betreft, blijft Vlaanderen in EU-verband een top-5 positie innemen.

3.5.2. Maatregelen

Alle Vlaamse beleidsdomeinen moeten structurele maatregelen nemen om armoede te voorkomen en bestrijden, zo is vastgelegd in het Vlaams Regeerakkoord 2019-2024. Om armoede te bestrijden wordt er gekozen voor een nieuwe, krachtigere aanpak van de transversale beleidsthema's. Op initiatief van de bevoegde minister legt de Vlaamse Regering een beperkt aantal prioritaire, overheidsbrede en geïntegreerde armoedebestrijdingsdoelstellingen vast en bepaalt hierbij telkens ook welke beleidsdomeinen en ministers gevat zijn. Het Regeerakkoord geeft hierbij een aantal richtinggevende assen aan die als een rode draad doorheen de doelstellingen dienen te lopen: (1) gerichte aandacht voor kinderarmoede, (2) de regiefunctie van de lokale besturen, (3) participatief beleid voeren en (4) monitoring en wetenschappelijk onderbouwd beleid. Ze vormen de leidende principes van het **Vlaams Actieplan Armoedebestrijding (VAPA)**.

De wettelijke basis van het VAPA is het decreet van 21/03/2003 betreffende de armoedebestrijding en het BVR van 15/05/2009 betreffende de armoedebestrijding. De timing voorzien in de regelgeving betekent concreet dat de Vlaamse Regering het VAPA 2020 - 2024 uiterlijk 1/10/2020 moet goedkeuren. De Vlaamse Regering komt hiermee tegemoet aan de Agenda 2030 en de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties (zie ook 2.4.7) ,wat de uitroeiing van armoede betreft. De komende maanden gaan de verschillende vakministers dan ook aan de slag om op basis van een beperkt aantal, prioritaire, overheidsbrede

en geïntegreerde doelstellingen krachtige acties op punt te stellen voor het bestrijden van armoede. In de volgende paragrafen worden belangrijke speerpunten van het huidige en toekomstige Vlaamse armoedebestrijdingsbeleid opgenomen.

Het Vlaamse armoedebestrijdingsbeleid richt zich in de eerste plaats naar een **proactieve aanpak**. Er zal m.a.w. niet enkel armoede bestreden worden, maar ook voorkomen worden dat mensen in armoede terecht komen. Vlaanderen beschikt over een uitgebreid sociaal vangnet en uitgebreid aanbod van maatschappelijke hulp – en dienstverlening. Sommige mensen, vaak de meest kwetsbaren, slagen er echter niet in hun rechten te realiseren. De Vlaamse overheid zet maatregelen in die alle burgers aanmoedigen en ondersteunen om hun rechten uit te oefenen. Hierbij gaat binnen alle beleidsdomeinen aandacht naar het bereiken van kwetsbare groepen. Om onderbescherming tegen te gaan zal Vlaanderen lokale besturen ondersteunen om via het principe van **één lokale gezinscoach** een intensieve begeleiding op maat te voorzien, waarbij een ketenaanpak met alle betrokken partners voorop staat, die gezinnen op alle levensdomeinen vooruit helpt. De lokale besturen krijgen hiervoor de regiefunctie. De lokale gezinscoaches zijn er in de 1e plaats voor de meest kwetsbare gezinnen die kampen met diverse problemen.

Waar de mogelijkheid bestaat, streeft de Vlaamse overheid naar automatische rechtentoekenning. In dit kader zet de Vlaamse overheid de werkzaamheden inzake het groeipakket voort. In het **Groeipakket** wordt voor elk kind een basisbedrag en een selectieve participatietoeslag, met een sociale toeslag voor gezinnen met een laag inkomen voorzien. De verbrede inzet van de sociale toeslagen en de versterkte inzet van de selectieve participatietoeslagen zorgt ervoor dat aanzienlijk meer kwetsbare gezinnen gericht bereikt worden, met meer dan **40.000 extra participatietoeslagen** dankzij de automatische toekenning. Het Groeipakket, dat een belangrijk instrument in de strijd tegen kinderarmoede is, werd in 2019 beloond met de prestigieuze European Public Sector Award (EPSA) als innovatief overheidsproject dat zorgt voor een efficiëntere dienstverlening.

Daarnaast wordt ook maximaal ingezet op een helder taalgebruik, een duidelijke informatiestroom, proactieve informatieverstrekking en administratieve vereenvoudiging. In het bijzonder bij overgangsmoment is beschikken over de juiste informatie en ondersteuning op maat cruciaal. In dit kader zal de Vlaamse overheid in het bijzonder inzetten op de overgang tussen thuis, buurt, kinderopvang naar de kleuterschool en op jongeren die op weg zijn naar volwassenheid.

Belangrijk is dat mensen in armoede toegang hebben tot een betaalbare, kwaliteitsvolle huisvesting in een leefbare en ontwikkelingsbevorderende buurt. Gegeven de kwetsbaarheid en de lage financiële draagkracht van de doelgroep is het cruciaal dat de Vlaamse overheid in samenwerking met de sociale huisvestingsmaatschappijen bijkomende initiatieven neemt om de **sociale huisvesting klimaatneutraal** te maken. Lokale besturen kunnen desgewenst het initiatief nemen om regionaal af te stemmen over de realisatie van een aanbod van duurzame woonoplossingen. De gemeenten zijn partner in de realisatie van sociale woningen in Vlaanderen. Iedere gemeente engageert zich tot het **Bindend Sociaal Objectief**. De Vlaamse Regering wil de komende jaren ook extra inzetten op een daling van energiearmoede. Daarom zetten we het **Energiearmoedeprogramma** verder, in overleg met alle betrokkenen op het terrein. Eerste aandacht gaat naar structurele verbetering van de energieprestatie van de woning. Gericht financieel steun voor energiebesparende maatregelen en intensieve begeleiding en verscherping van normen blijven cruciaal. Om de doelgroep beter te bereiken werken we samen met de lokale partners. De **digitale meter** geeft mogelijkheden budgetontsporing tijdig te detecteren en aan te pakken. Er wordt blijvend ingezet op energiesnoeiërs om zo energiearmoede in kwetsbare gezinnen terug te dringen en ook het beleid van renteloze energieleningen wordt voortgezet. In

dit kader wordt ook specifieke aandacht aan de problematiek van dak- en thuisloosheid gegeven. De aanpak van dak- en thuisloosheid staat of valt onder andere bij een geïntegreerd beleid. De Vlaamse overheid maakt een **tweede plan dak – en thuisloosheid** op, waarbij aandacht aan het hele continuüm van preventie tot en met intensieve begeleiding, zoals in projecten Housing First, wordt besteed.

In deze regeerperiode zet Vlaanderen ook in op het opbouwen van een “economy of wellbeing” of “**economie van het welbevinden**”. Hierin investeren zorgt onrechtstreeks voor minder uitgaven in welzijn en zorg en extra werkgelegenheid in de quataire sector waarin Vlaanderen nog verder kan groeien. Een job is niet enkel een belangrijke hefboom in de strijd tegen armoede, maar ook de sleutel naar persoonlijk en maatschappelijk welbevinden. Vlaanderen volgt daarin de “Jobs Strategy” van de OESO die aangeeft dat een goed geregelde sociale zekerheid en bijstand in combinatie met een actief arbeidsmarktbeleid en beleidsmaatregelen ter bevordering van de arbeidsvraag zeer effectief kunnen zijn bij de bescherming van individuen terwijl tegelijkertijd betere resultaten op de arbeidsmarkt worden bereikt. Er wordt ingezet op een versterkte samenwerking tussen VDAB en de lokale besturen om ook leefloongerechtigden en andere groepen die niet actief zijn op de arbeidsmarkt beter te activeren. Een verplicht traject op maat met een uitdrukkelijke toets op hun werkbereidheid en waar toepasselijk gemeenschapsdienst (zie ook 2.2.2.) bijvoorbeeld in het kader van het Geïndividualiseerd Plan voor Maatschappelijke Integratie, maatwerk (individueel en collectief), opleiding en vorming zijn instrumenten die ingezet worden. Er is daarbij ook aandacht voor het invullen van randvoorwaarden om arbeid in te vullen. Er wordt onder meer gezorgd voor aansluiting met een **kwalitatieve kinderopvang** en vervoer op maat. Ten slotte wordt ingezet op het maximaal benutten van alle talenten op de arbeidsmarkt. Naast diploma's wordt ook naar verworven vaardigheden gekeken waarbij bewezen competenties maximaal worden zichtbaar gemaakt en gecertificeerd. Hierbij is ook aandacht voor vorming en opleiding; het ontplooiën van competenties en talenten en een goede overgang van onderwijs naar tewerkstelling zijn belangrijke bouwstenen in dit kader. Eén van de grote uitdagingen in Vlaanderen waar werk van gemaakt wordt, is een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt. Werkplekleren en duaal leren (zie ook 2.2.8) kunnen hierbij een rol vervullen, waarbij er ook aandacht is voor jongeren die vroegtijdig de school verlaten.

3.6. VLAAMS SOCIAAL SCOREBORD

Het opnemen van een eigen **Vlaams sociaal scorebord** in het VHP laat toe de Europese Pijler voor Sociale Rechten op te volgen. Binnen de 3 dimensies, konden voor 12 van de 13 indicatoren²⁷ Vlaamse cijfers worden opgesteld. In onderstaande tabel wordt de Vlaamse score voor deze indicatoren in Belgisch en EU-28 perspectief geplaatst. De algemene conclusie is dat Vlaanderen het inzake de sociale dimensie binnen de EU-28 zeer goed doet en meestal ook beter scoort van het Belgisch gemiddelde.

VLAAMS SOCIAAL SCOREBORD (in BE en EU-28 perspectief)	VLG	BE	EU-28
Dimensie: Gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt			
Aandeel vroege schoolverlaters in % bevolking 18-24 jr (Jaar 2018)	7,3	8,6	10,6
Tewerkstellingskloof tussen mannen en vrouwen (Jaar 2018)	7,7	8,4	11,5
Verhouding inkomens kwintielen (Jaar 2018)	3,4	3,8	5,2
Personen met risico op armoede of sociale uitsluiting (Jaar 2018)	12,9	19,8	21,9
Aandeel jongeren niet in opleiding, aan het werk of training (NEET) (Jaar 2018)	7,8	9,2	10,5
Dimensie : Dynamische arbeidsmarkten en billijke arbeidsomstandigheden			
Werkzaamheidsgraad (20-64 jr) (Jaar 2018)	74,6	69,7	73,1
Werkloosheidsgraad (15-64 jr) (Jaar 2018)	3,4	6,0	6,9

²⁷ Cijfers aangeleverd door Statistiek Vlaanderen. Voor de indicator bruto beschikbaar huishoudinkomen werd een Vlaamse indicator gebruikt, die vrij nauw aansluit bij de Europese indicator.

Lange termijn werkloosheidsgraad (Jaar 2018)	1,2	2,9	3,0
Bruto beschikbare huishoudinkomen (index, 2008 = 100)	-	-	-
<i>Alternatief: Bruto beschikbaar inkomen per inwoner (euro) en index (Jaar 2017)</i>	<i>23.820</i>	<i>22.291</i>	
	<i>106,9</i>	<i>92,4</i>	<i>100</i>
Dimensie : Sociale bescherming en integratie			
Impact van sociale transfers op de armoedebestrijding (Jaar 2018)	42,5	34,7	33,2
Aandeel van de kinderen jonger dan 3 jaar in de formele kinderopvang (Jaar 2018)	54,6	54,0	35,1
Zelfgerapporteerde, onvervulde nood aan medische zorg (Jaar 2018)	0,9	1,8	2,0
Aandeel personen met minstens een basisniveau aan digitale vaardigheden (Jaar 2017)	65	61	57

3.7. DUURZAME ONTWIKKELINGSDOELSTELLINGEN (SDG'S)

In september 2015 hebben de Verenigde Naties de Agenda 2030 (A2030) voor duurzame ontwikkeling (DO) formeel aangenomen. De A2030 is een universele en transformatieve agenda voor en door alle landen van de wereld, waarbij een geïntegreerd, ondeelbaar en universeel actieplan voor vrede, mensen, planeet, welvaart en partnerschap centraal staat. Deze Agenda stelt 17 SDGs, die een universeel karakter hebben, voorop. Dit universeel karakter houdt in dat deze één en ondeelbaar zijn en voor een brede geïntegreerde aanpak door alle landen staan (mondiaal partnerschap). Om de vooruitgang meetbaar te maken, worden aan de SDGs een reeks van subdoelstellingen en indicatoren gekoppeld. De A2030 roept alle landen op deze te vertalen naar eigen doelstellingen en ze te integreren in het beleid alsook beleidsplanning. De SDGs vergen een integrale, multidisciplinaire aanpak en samenwerking.

Vlaanderen heeft een **sterke governance betreffende de A2030 en de SDGs** uitgebouwd. Het Vlaams decreet ter bevordering van DO van 9/07/2008²⁸ vormt het kader voor het gecoördineerd Vlaams beleid inzake DO en bepaalt dat DO een inclusief, participatief en gecoördineerd proces is. De vorige Vlaamse Regering besliste om de derde Vlaamse strategie duurzame ontwikkeling (VSDO) te integreren in een transversale beleidsnota Vlaanderen 2050. **Visie 2050**, de langtermijnstrategie voor Vlaanderen die in maart 2016 door de Vlaamse Regering werd goedgekeurd, bevat de toekomstvisie over het Vlaanderen voor 2050: een sterk, sociaal, open, veerkrachtig en internationaal Vlaanderen dat welvaart en welzijn creëert op een slimme, innovatieve en duurzame manier en waarin iedereen meetelt. Een analyse van de 'megatrends' resulteerde in de identificatie van een reeks uitdagingen/kansen voor Vlaanderen. Met een innovatief governance-model gebaseerd op de methodiek van transitie management beoogt Vlaanderen diepgaande en noodzakelijke veranderingen (transities) te versnellen. In Visie 2050, die dus als de derde VSDO geldt, onderschrijft de Vlaamse Regering expliciet de SDG's en wordt ingezet op 7 transitieprioriteiten: Circulaire economie, Slim wonen en leven, Industrie 4.0., Levenslang leren, Samen leven in 2050, Mobiliteit, Energietransitie. Zowel bij de uitwerking als bij de uitvoering van de transitieprioriteiten worden stakeholders betrokken.

Met **Vizier 2030**, dat door de Vlaamse Regering op 5/04/2019 werd goedgekeurd, heeft Vlaanderen de SDGs vertaald naar Vlaamse 2030-doelstellingen. Het Vlaams doelstellingkader is tot stand gekomen en zal uitgevoerd worden met zoveel mogelijk partners binnen de Vlaamse overheid, maar ook maatschappelijke partners buiten de Vlaamse overheid. Het 2030-doelstellingenkader bestaat uit 48 doelstellingen vertrekkend van de 17 SDG's, met 2030 als horizon en met focus op Vlaanderen. Een aantal doelstellingen uit de A2030 worden echter gevat door Vlaamse sectorale langetermijnbeleidsplannen in opmaak, zoals het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen en het Mobiliteitsplan. Deze plannen volgen verder hun eigen totstandkomingstraject en na goedkeuring zullen hun 2030-doelstellingen deel gaan uitmaken van Vizier 2030. Een monitoring wordt uitgewerkt met de bedoeling om jaarlijks te rapporteren in het kader van de Septemberverklaring.

²⁸ <https://do.vlaanderen.be/sites/default/files/Vlaams%20Decreet%20Duurzame%20Ontwikkeling.pdf>

Een indicatorenset werd vastgelegd en kan verder vervolledigd en bijgestuurd worden na integratie van de (nieuwe) langetermijnbeleidsplannen en rekening houdend met EU-evoluties.

Ten slotte moet aangegeven worden dat de maatregelen die in de delen 2, 3, 4 en 5 van dit VHP 2020 zijn opgenomen van heel nabij op de SDG's inspelen.

DEEL 4. GEBRUIK VAN DE STRUCTUURFONDSEN

Er werden voor het **EFRO-Vlaanderen programma 2014-2020** vier thema's afgebakend die allen inspelen op verschillende aspecten van de LSA's: onderzoek en innovatie, ondernemerschap, koolstofarme economie en duurzame stedelijke ontwikkeling. In uitvoering van het programma is 92% (€163 miljoen) van het beschikbare Vlaamse EFRO-budget vastgelegd over 224 projecten. Deze EFRO-steun vormt de hefboom voor een bijkomende investering van €280 miljoen. Bij de steun voor innovatie en onderzoek, koolstofarme economie en duurzame stadsontwikkeling ligt de nadruk zeer sterk op investeringen in o.a. infrastructuur, terwijl voor ondernemerschap meer aandacht gaat naar inhoudelijke werking. Voorbeelden van projecten die uitgevoerd werden met EFRO Vlaanderen zijn te vinden op <https://www.vlaio.be/nl/media/1003>.

Het operationeel programma **ESF 2014-2020** versterkt en vernieuwt het Vlaamse arbeidsbeleid met een budget van ca. €1 miljard, waarvan €398 miljoen EU-bijdrage. Het ESF-programma wil ca. 250.000 mensen helpen om een job te vinden of nieuwe competenties te verwerven. In 2019 bereikten ESF-projecten circa 87.000 deelnemers. Een kleine 60.000 deelnemers namen deel aan projecten voor begeleiding en opleiding van werkzoekenden i.s.m. de VDAB, aan Werkinlevingsprojecten voor jongeren of aan een van de 80 projecten voor de begeleiding van kwetsbare groepen. Ca. een kwart van de bereikte deelnemers zijn personen met een migratieachtergrond. ESF bleef in 2018 de inspanningen vanuit onderwijs m.b.t. het terugdringen van het voortijdig schoolverlaten en de verdere ontplooiing van duaal leren ondersteunen. In 2019 konden ruim 25.000 werknemers dankzij ESF-opleidingsprojecten hun vaardigheden versterken, met focus op digitale-, transversale- en basisvaardigheden. Het ESF-programma is ook één van de belangrijke stimulators van werkbaar werk in Vlaanderen. In 2019 werden 13 nieuwe oproepen gerealiseerd en in totaal 249 projecten goedgekeurd. Bij deze projecten zijn 389 organisaties betrokken. In 2020 blijft ESF volop inzetten op outreaching naar niet-beroepsactieven, activering, sociale inclusie, LLL en werkbaar werk. Een nieuw accent wordt de uitrol van de overheidsopdracht Drive waarmee ESF organisaties wil helpen om werk te maken van werkbaar werk afgestemd op de specifieke situatie waarin de betrokken werknemers zich bevinden. Daarnaast is een blijvende inspanning inzake het bereiken, motiveren en begeleiden naar de arbeidsmarkt van niet actieven een bijzondere prioriteit. De voortdurende innovatie en update van het arbeidsmarkt-instrumentarium en beleid vormt een aandachtspunt. Valideren van ontwikkelde producten en verspreiding van opgedane kennis en kunde zijn het sluitstuk van deze ontwikkeling en aldus speelt het ESF in op de zeer actuele uitdaging van de krapte op de Vlaamse arbeidsmarkt.

Vlaanderen blijft ook sterk inzetten op **interregionale samenwerking** en is zeer actief betrokken in projecten van verschillende programma's in het grensoverschrijdend EU Regionaal Beleid, nl. EFRO-Interreg V 2014- 2020. Daarbij zijn de Vlaamse provincies en POM's (zie ook 5.4.) betrokken, naast uiteenlopende publieke en private/kennispartners.

De voorbereidingen voor de **toekomstige Vlaamse programma's EFRO en ESF 2021-2027** zijn al geruime tijd aan de gang. Er zijn al heel wat informele voorbereidende vergaderingen geweest. Daarnaast heeft ESF Vlaanderen o.a. haar socio-economische analyse opgemaakt en een eerste keer samengezeten met stakeholders om te peilen naar hun verwachtingen voor de volgende programmaperiode. EFRO Vlaanderen heeft o.a. inhoudelijke werkgroepen opgericht die startnota's hebben opgeleverd over de beleidsdoelstellingen 'een slim Europa' en 'een groen Europa'. Ook binnen België wordt er samengewerkt tussen de verschillende autoriteiten, o.a. over de randvoorwaarden. Wat Europese territoriale samenwerking betreft, neemt Vlaanderen op dit moment deel aan 9 Interreg programma's. Elk van deze programma's werkt aan een opvolgprogramma voor 2021-2027. Finale beslissingen over inhoud en budget van de programma's pas genomen worden als de contouren van het MFK duidelijk zijn en alle verordeningen zijn goedgekeurd.

DEEL 5. INSTITUTIONELE VRAAGSTUKKEN EN PARTICIPATIE VAN BELANGHEBBENDEN

5.1. VERSTERKEN VAN HET DRAAGVLAK

De Vlaamse Regering hecht veel belang aan het vergroten van het draagvlak voor het ES. Binnen de Vlaamse administratie fungeert de ambtelijke werkgroep ES als spil voor de opvolgen van de werkzaamheden op Vlaams, federaal en Europees niveau.

5.2. BETROKKENHEID VLAAMS PARLEMENT

Om de structurele betrokkenheid van het **Vlaams Parlement** bij het ES te verzekeren, werd op 17/03/2020 het ontwerp van VHP 2020 in de Commissie Algemeen Beleid, Financiën en Begroting van het Vlaamse Parlement besproken.

5.3. BETROKKENHEID SOCIALE PARTNERS

De **sociale partners** worden (i.h.k.v. VESOC) via een gedachtewisseling op 23/03/2020 bij de opmaak van het VHP 2020 betrokken.

5.4. BETROKKENHEID (BOVEN)LOKALE BESTUREN EN STAKEHOLDERS

Net zoals bij de vorige VHP's het geval was, reikten de VLEVA-leden een aantal goede praktijken aan die inspelen op de LSA's en Europa 2020-doelstellingen.

Op 11/12/2019 stelde de EC de Green Deal, de nieuwe groeistrategie voor de EU, voor. Binnen deze strategie wordt o.a. ingezet op digitale transformatie, circulaire economie en nul vervuiling. Het **Vlaams Kenniscentrum Water** zet met haar activiteiten maximaal in op deze groeistrategie. Zo werd o.a. met de steun van VLAIO het mogelijk gemaakt om het "Internet of Water Flanders" project op te zetten waarbij een veelvoud aan sensoren wordt uitgerold om het watersysteem en de waterketen in kaart te brengen. Dit zal ons toelaten om onze aanpak van droogte, wateroverlast en waterkwaliteitsproblemen verder te professionaliseren. Er werden met de steun vanuit de Interreg-programma's en Horizon 2020 verschillende demonstratieprojecten opgezet die toelaten om alternatieve waterbronnen aan te wenden en water te hergebruiken (alook de daarin aanwezige grondstoffen en energie te recupereren) en dit op verschillende schalen en tussen verschillende actoren (industrie, steden, landbouw). Er worden nieuwe concepten ontwikkeld om ook in meer afgelegen gebieden afvalwater op een kosten-efficiënte manier te zuiveren en diffuse verontreinigen aan te pakken. Daarnaast onderzoeken we met andere partners uit het waterbeleid (VMM, de Vlaamse Waterweg, Aquafin, De Watergroep en VITO) de mogelijkheden voor een nexus-aanpak om tot een Robuust watersysteem in Vlaanderen te komen. Binnen deze aanpak wordt maximaal ingezet op het identificeren van koppelkansen met energie, mobiliteit, voeding en ruimtelijke planning, zoals ook werd voorgesteld in het Vlaams regeerakkoord 2019 -2024.

Op Europees niveau neemt **Flanders Make** aan diverse programma's deel die tot doel hebben KMO's en minder op innovatie gerichte bedrijven te ondersteunen. Onze projecten COTEMACO (Interreg Noord West Europa) en TRINITY (Horizon 2020, Digital Innovation Hub) bieden open calls aan waarbij bedrijven – na inschrijving – worden ondersteund met technologische kennis, toegang tot bestaande demonstratoren en financiële middelen. Deze projecten geven bedrijven op een laagdrempelige manier toegang tot unieke kennis op Europees niveau. Op Vlaams niveau heeft Flanders Make – na de officiële start in oktober 2018 – het Innovation Boosting initiatief uitgerold. Ook hierbij worden bedrijven uit dezelfde doelgroep geholpen bij de beoordeling van de haalbaarheid van hun innovatie. Zowel het indienings- als het goedkeuringsproces zijn zeer laagdrempelig opgezet en toegesneden op KMO's en minder innovatieve bedrijven. Inmiddels zijn reeds 8 trajecten lopende en is er een pijplijn van 32 potentiële vervolgetrajecten.

De Europese verordening (EU 2018/1999) over het bestuur van de energie-unie en klimaatactie is eind december 2018 in werking getreden om de doelstellingen van het pakket “Schone energie voor alle Europeanen” te ondersteunen. De geïntegreerde nationale energie- en klimaatplannen (NEKP) zijn een sleutelcomponent van het governance mechanisme dat in deze verordening opgezet werd. VITO maakt deel uit van het consortium dat de geïntegreerde NEKP²⁹ evalueert. De lidstaten moesten tegen eind 2018 hun ontwerpplannen indienen volgens de vereisten van de verordening. Deze ontwerpplannen werden beoordeeld op basis van een uniforme en transparante methode. Aan de hand van de bevindingen kon de EC zijn aanbevelingen richting de lidstaten formuleren en zijn analyse opmaken in hoeverre de NEKP's bijdragen aan de ambitieuze doelstellingen voor 2030. De analyse leert dat er nog substantiële lacunes zijn in de ambities voor hernieuwbare energie en energie-efficiëntie en de EC roept de lidstaten op om meer inspanningen te doen om de kloof te dichten. Eind 2019 moesten de lidstaten hun finale plannen indienen en deze finale plannen worden opnieuw beoordeeld door hetzelfde consortium, in het bijzonder op het in acht nemen van de aanbevelingen van de EC. VITO gaf technische ondersteuning bij de onderbouwing van een aantal specifieke elementen van het Vlaamse energie- en klimaatplan.

North Sea Port wilt op een duurzame wijze de haven verder ontwikkelen en neemt daarvoor maatregelen³⁰ op het vlak van hernieuwbare energie, circulaire economie, mobiliteit enz.

De **Vlaamse provincies** bundelen krachten en middelen om in heel Vlaanderen het EU-beleid vorm te geven en vervullen ze als bovenlokaal bestuursniveau de brug tussen de lokale realiteit en het Europese beleid. Hierna worden enkele goede praktijken aangehaald waarmee de Vlaamse provinciebesturen de LSA's 2 en 3 helpen realiseren:

LSA 2:

- **ZORO (Interreg Vlaanderen-Nederland)**

Via het Gouverneur Kinsbergencentrum (GKC), het duurzaam kennis- en expertisecentrum voor de zorg, probeert de provincie Antwerpen huidige en toekomstige zorgprofessionals klaar te stomen voor nieuwe uitdagingen in de zorg en zo een aantal mogelijke hindernissen op de arbeidsmarkt weg te nemen. Dit doen ze onder andere via het project Zorgroute Arbeidsmarkt (ZORO – Interreg Vlaanderen Nederland) waarbij men de kloof tussen zorgonderwijs en arbeidsmarkt tracht te verkleinen door het ontwikkelen en testen van 4 opleidingsmodules: interprofessioneel samenwerken, technologische wendbaarheid, proactief en innovatief werkgedrag en ethiek.

- **LES - Lerende Euregio Scheldemond (EFRO Vlaanderen)**

Met dit project willen de projectpartners werk maken van een groter technisch arbeidspotentieel voor bedrijven en een grotere arbeidsmarkt voor pas afgestudeerden en dit zoveel mogelijk vanuit het perspectief van één grensoverschrijdende arbeidsmarkt Euregio Scheldemond. Daartoe willen de projectpartners volgende zaken realiseren:

- ✓ De aantrekkelijkheid van technische en zorgopleidingen die leiden tot knelpuntberoepen vergroten;
- ✓ De kwaliteit van technische en zorgopleidingen vergroten door in te zetten op hybride leren;
- ✓ Betere afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt door competentievertaaloefeningen, vooral grensoverschrijdend;

²⁹ <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy/national-energy-climate-plans>

³⁰ <https://www.northseaport.com/duurzaamheid>

- ✓ De grensoverschrijdende arbeidsmarkt en mobiliteit bevorderen door intensief in te zetten op netwerkvorming en informatieverstrekking.

De partners zullen hybride leervorm-proeftuinen opzetten voor een aantal opleidingen in de techniek en de zorg, onderwijsinstellingen in beeld brengen met hun (hybride) opleidingen, competentievertalingen van diploma's opmaken zodat ze over de grens heen vergeleken kunnen worden en kleinschalige uitwisselingen opzetten tussen scholen en bedrijven over de grens. Er zullen ook promotiecampagnes opgezet worden gericht op knelpuntopleidingen.

- **Grenzeloos competent (Interreg France-Wallonië-Vlaanderen)**

Het project Grenzeloos Competent wil een bijdrage leveren aan de verdere integratie van een gekwalificeerde arbeidsmarkt in de grensregio. Het zet in op een verbeterde afstemming van vraag en aanbod in de grensoverschrijdende arbeidsmarkt, en focust hierbij op 3 speersectoren: agrovoeding, textiel/nieuwe materialen en duurzaam bouwen. De POM West-Vlaanderen is de trekker van dit project dat vooral een antwoord wil bieden op de vraag naar arbeidskrachten in West-Vlaanderen in de genoemde sectoren. Een van de realisaties is het joblabo rond de voedingsindustrie dat in Roeselare werd geopend. Er moet ook nog een vitrine rond duurzaam bouwen in Veurne gerealiseerd worden.:

LSA 3:

- **Energyville (EFRO Vlaanderen)**

EnergyVille is een samenwerking tussen de Belgische onderzoekspartners, VITO, Imec en UHasselt voor onderzoek naar duurzame energie en intelligente energiesystemen. EnergyVille ontwikkelt technologieën en kennis om publieke en private stakeholders te ondersteunen bij hun transitie naar een energie-efficiënte, gedecarboniseerde en duurzame stedelijke omgeving. In het kader van het SALK werd een bedrag van €10 miljoen aan EU (EFRO) middelen beschikbaar gesteld voor de uitbreiding van EnergyVille met een expertisecentrum rond duurzame energievoorziening voor steden (focus op elektrische en thermische energie).

- **PROSPEROS (Interreg Vlaanderen-Nederland)**

Het PROSPERoS (PRinting PERSONalized orthopaedic implantS) project heeft als hoofddoel om nieuwe patiënt-specifieke implantaten te ontwikkelen die het genezingsproces versnellen en verbeteren. Het consortium wil zich op implantaten in twee gewrichten in het lichaam richten, namelijk de heup en de rug. Het project maakt gebruik van diverse sterk gespecialiseerde vakgebieden waarbij de huidige grensoverschrijdende samenwerking van bijzonder nut is. Binnen de groep participeren maar liefst 5 universiteiten en academische ziekenhuizen die samen met de aangesloten bedrijven (Antleron, PCOTech) de laboratoria hebben voor het uitvoeren van het preklinisch onderzoek, maar ook in staat zijn om de klinische studies in het laatste stadium van het project uit te voeren. Daarnaast heeft de groep toegang tot zeer goede dierexperimentele faciliteiten (Medanex Clinic, UMC Utrecht, Maastricht UMC) alsmede tot partijen voor ontwerp, productie en commercialisatie van implantaten en coating technologieën (Xilloc, 2Move Implants, PCOTech, 4Web en 3D Systems/Layerwise).

De Vlaamse provincies investeerden opnieuw fors in **low-emission-transport**. Met name de fietsmobiliteit blijft een belangrijk speerpunt binnen het provinciaal beleid. Dat resulteerde onder meer in investeringen in fietsinfrastructuur, zowel voor verdere verbinding via de Fiets-O-Strades, als in het bovenlokaal functioneel fietspaden-netwerk. Ook hier werden sommige onderdelen met EFRO-middelen medegefinancierd.

5.5. VHP IN FEDERAAL EN EUROPEES PERSPECTIEF

Vlaanderen leverde i.h.k.v. het ES 2020 opnieuw een belangrijke inbreng voor de **'Fact Finding Mission'** (25/10/2019) tussen de diensten van de EC en België in het kader van de opmaak van het ontwerp Landverslag België 2020. Daarnaast nam Vlaanderen gedurende het ES 2020 actief deel aan de **bilaterale ontmoeting met de diensten van de EC** (9/12/2019) op politiek niveau die o.a. in het teken stond van vaardigheden en LLL en deze van 16/03/2020 die in het teken zal staan van de volgende LSA's. Daarnaast zijn er tal van bilaterale contacten tussen de diensten van de EC en de beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid gedurende het ES.

Het VHP 2020 wordt opnieuw als bijlage bij het **NHP** opgenomen en ook de link met de **Europese instellingen** wordt gegarandeerd: de Vlaamse Regering bezorgt het VHP immers rechtstreeks aan de voorzitters van de EC, de Europese Raad, het Europees Parlement, het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) en het Comité van de Regio's (CoR). D.m.v. haar initiatieven betreffende het ES, levert Vlaanderen ook een belangrijk bijdrage aan de werking van het Europa 2020-monitoring platform van het Comité van de Regio's.

Het VHP wordt ook op de semesterwebpagina³¹ van de **Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering bij de EU** (AAVR EU) gepubliceerd, zodat de zichtbaarheid wordt vergroot. De Vlaamse governance inzake het ES werd in juni 2019 door het Departement Kanselarij en Bestuur ook toegelicht tijdens een conferentie van de Regional Studies Association waarvan het congressthema "Pushing Regions beyond their borders" was³².

³¹ <https://www.flandersineu.be/nl/prioritaire-dossiers/europees-semester>

³² <https://www.regionalstudies.org/wp-content/uploads/2018/01/Conference-Programme-Final-23rd-May-V2-1.pdf>

GLOSSARIUM

3D	3 dimensionaal	Eurostat	Directoraat-generaal van de Europese Unie, belast met het opmaken van statistieken
A2030	Agenda 2030	EU SILC	EU Statistics on income and living conditions
AAVR EU	Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering bij de EU	EWI	Economie, Wetenschap en Innovatie
Actiris	Brusselse gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling	FFM	Fact Finding Mission
AGION	Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs	Flanders	Strategisch onderzoekscentrum voor de maakindustrie
AI	Artificiële Intelligentie	FIT	Flanders Investment and Trade
Alexa	Google spraakassistent	Flux50	Vlaamse slimme energienetwerken
ASO	Algemeen secundair onderwijs	FPB	Federaal Planbureau
BAU	business as usual	FTI vzw	Flanders Technology International
BBP	Bruto Binnenlands Product	GERD	Gross Expenditures on Research and Development
BENEFIC	laad- en tankinfrastructuur voor alternatieve brandstoffen voor transport	GiP	Geïntegreerd Investeringsplan
BHG	Brussels Hoofdstedelijk Gewest	GKC	Gouverneur Kinsbergencentrum
BSO	Beroepssecundair onderwijs	GLITCH	Glastuinbouw Innoveert door Co-creatie met koolstofarme Hightech
BuSO	Buitengewoon Secundair Onderwijs	GO!	Gemeenschapsonderwijs
BVR	Besluit van de Vlaamse Regering	GWH	Gigawatt per uur
Catalisti	Speerpuntcluster duurzame chemie	HERMREG	Belgisch econometrisch model voor het opstellen van regionale middellangetermijnavooruit-zichten
CAO	Collectieve arbeidsovereenkomst	HE	Hernieuwbare Energie
CEF	Community Europe Facility	HFB	Het Facilitair Bedrijf
CO ₂	Koolstofdioxide	ICT	Informatie- en Communicatietechnologie
CO ₂ -eq	CO ₂ equivalent	IDACS	ID and Data Collection for Sustainable Fuels in Europe
CoR	Comité van de Regio's	I-learn	Specifieke technologie voor gepersonaliseerd leren
COTEMACO	Competitiviteit dankzij efficiëntere samenwerking tussen mens en machine	Imec	Interuniversitair Micro-Electronica Centrum
CPD	Continuing Professional Development	INR	Instituut voor de Nationale Rekeningen
CPT	Clean Power for Transport	InterRAI	International Residential Assessment Instrument
CS	Cybersecurity	Interreg	Interreg Community Initiative
DBFM	Design, Build, Finance and Maintain	InvestEU	Investeringsplan van de EU
DMOB	Diensten met onderwijsbehoeften	IoT	Internet of Things
DO	Duurzame ontwikkeling	IT	Informatietechnologie
EAK	Enquête naar de Arbeidskrachten	ITE	Initial Teachers Education
EBO	Energiebeleidsovereenkomst	JTF	Just Transition Fund
EC	Europese Commissie	KKS	Koopkrachtstandaard
ECERA	European Circular Economy Research Alliance	KMO	Kleine en Middelgrote Onderneming
EESC	Europees Economisch en Sociaal Comité	KSO	Kunstsecundair onderwijs
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling	KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
EFSI	European Fund for Strategic Investments	kV	Kilovolt
EIB	European Investment Bank	kW	kiloWatt
EIF	European Investment Fund	Le Forem	Le service public de l'emploi et de la formation professionnelle en Wallonie (Waalse gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling)
e-MOPOLI	Electro MObility as driver to support POLicy	LSA	Landenspecifieke aanbeveling
EOS vzw	Focust op wetenschap en onderzoek in Vlaanderen	M-decreet	Decreet betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften
EPSA	European Public Sector Award	MFK	Meerjarig Financieel Kader
Eq.	Equivalent	MOW	Mobiliteit en Openbare Werken
ES	Europees Semester	MTOE	Miljoen Ton Olie-equivalenten
ESF	Europees Sociaal Fonds	Mton	Megaton
ESO	European Semester Officer		
ESCO	Energy Service Company		
ETS	European Emissions Trading System		
EU	Europese Unie		
EU-15	de 15 EU-lidstaten op 1/01/1995		
EU-28	de 28 EU-lidstaten sedert 2014		
EUR-Lex	het recht van de EU		

MWe	Megawatt electrical. Symbool van eenheid megawatt voor elektrische energie	SIRI	Virtuele assistent voor mobiele besturingssystemen
NARIC	National Academic Recognition Information Centre	Skills Navigator	Match tussen arbeidsvraag- en aanbod
NBB	Nationale Bank van België	SO	Secundair Onderwijs
NEET	Not in Education, Employment or Training	SOC	Strategische Onderzoekscentra
NEKP	Nationaal energie- en klimaatplan	SPARTACUS	Plan opgesteld door De Lijn en de NMBS om het openbaar vervoer in Belgisch-Limburg te bevorderen
NHP	Nationaal Hervormingsprogramma		
NPBI	Nationale en regionale promotionele banken en instituten	SRSP	Structural Reform Support Program
OBE	Onderwijsbelastingseenheid	SRSS	Structural Reform Support Service
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling	STATBEL	Algemene Directie Statistiek
O&O	Onderzoek en Ontwikkeling	STEM	Science, Technology, Engineering, Mathematics
O&O&I	Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie	TABD	Tijdelijke aanstelling van bepaalde duur
OSLO	Open Standaarden voor Linkende Organisaties	TADD	Tijdelijke aanstelling van doorlopende duur
OVAM	Openbare Vlaamse afvalstoffen maatschappij	TEN-T	The Trans-European Transport Network
PJ	Petajoule	TOAH	Tijdelijk onderwijs aan huis
PMD	Plastic, metaal en drankkarton	tso	Technisch secundair onderwijs
POM	Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij	TWh	Terawattuur
PMV	Participatiemaatschappij Vlaanderen	VEB	Vlaams Energiebedrijf
PPS	Publiek-private samenwerking	VEKP	Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030
Ppt	Procentpunt	VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
PRosPERoS	Printing PERsonalised orthopaedic implantS	VESOC	Vlaams Economisch en Sociaal Overlegcomité
PSA	Programme Support Activity	VHP	Vlaams Hervormingsprogramma
PV-technologie	Zonnetechnologie	VLAIO	Agentschap Innoveren en Ondernemen
RIS	Regional Innovation Scoreboard	VITO	Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
RIZIV	Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeits-verzekering	Vlakwa	Vlaams Kenniscentrum Water
R0	Grote Ring rond Brussel	VLEVA	Vlaams-Europees Verbindingsagentschap
R1	Ring rond Antwerpen	VLIF	Vlaams Landbouwinvesteringsfonds
RVO-society	Innovatieve kennis in educatieve projecten voor jongeren én leerkrachten	VRD II	Vlaanderen Radicaal Digitaal II 2019-2024
SALK	Strategisch Actieplan voor Limburg in het Kwadraat	VSDO	Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling
RTC	Regionale Technologische Centra	VTI	Verkeers- en tunneltechnische installaties
SDG	Sustainable Development Goal	VVM	Vlaamse Vervoersmaatschappij De Lijn
SERV	Sociaal Economische Raad van Vlaanderen	WIJ	Werkinleving voor Jongeren
SILC	Enquête naar de inkomens en levensomstandigheden	WLTP	Worldwide harmonized Light vehicles Test Procedure
		ZORO	Zorgroute Arbeidsmarkt